

KARL HEINZ ROTH: DEN »ANDEN« ARBEJDERBEVÆGELSE*

**En diskussion af kapitalens tekniske sammensætnings
betydning for arbejderklassens kampformer - belyst
ud fra den tyske novemberrevolution**

Finn Krog og Ole Thomsen

Indledning

Det vil være nødvendigt med en nærmere redegørelse for hvilken sammenhæng denne artikel oprindeligt er skrevet ind i for at få en klarere forståelse af dens karakter. Den kan groft sagt ses som en del af den fase af den univærstære venstrebevægelse, der kunne kaldes »oparbejdelsen af arbejderklassens historiske erfaringer«. Denne 'historiske' fase har for mange sikkert antaget samme karakter, som den gjorde for os og vores umiddelbare arbejdssammenhæng, (nemlig dele af Institut for Litteraturvidenskab¹). Baggrunden for denne orientering mod konkrete historiske erfaringer, skal bl.a. ses på baggrund af de udeblevne politiske konsekvenser af årelange »Kapital«-studier, såvel på vores institut, som på venstrefløjens generelt. Tendensen til at blive hængende

* Artiklen diskuterer: Karl Heinz Roth: »Die »andere« Arbeiterbewegung und die Entwicklung der kapitalistischen Repression von 1880 bis zur Gegenwart. Ein Beitrag zum Neuverständnis der Klassengeschichte in Deutschland.«, Trikont, München 1974. Bogen udkommer på dansk på forlaget GMT maj/juni 1976.

1. Den vigtigste sammenhæng var i denne forbindelse et s.k. »Weimar projekt«, der løb fra efteråret 1974 til sommeren 75, hvori der deltog ca. 40 studerende og lærere. Projektets indholdsmæssige mål var at foretage en konkret historisk analyse af betingelserne for »arbejderklassens organisations- og kommunikationsformer«, under den overordnede titel »betingelserne for dannelse af klassebevidsthed«. En mere detaljeret indholdsmæssig beskrivelse kan fx. hentes i »Q« nr. 6 nov. 75: »Weimar republikken - et lærestykke« af Inger Dræby, Lisbeth Kølster og Anne-Grethe Holtoug. Nogle af projektets skriftlige resultater er nævnt i litteraturlisten.

i kapitaludfoldelsen, må selvfølgelig bl.a. ses ud fra dette »Kapital«-studiums manglende forbindelse til en socialistisk praxis. Af denne grund var (og er) der en alvorlig fare for, at den videre teoretiske bearbejdning af den kapitalistiske virkelighed nødvendigvis måtte tage form af et regulært brud med den 'gamle disciplin'. Denne springvise udvikling, der kun i meget ringe grad er en videreudvikling af allerede gjorte erfaringer, er vist et meget typisk udslag af de intellektuelles arbejdsmuligheder i deres nuværende relativt isolerede stilling i forhold til de kæmpende dele af arbejderklassen.

Vores 'opgør' med kapitallogikken har således fået en betydelig indvirkning på vores bearbejdning af det historiske stof, forstået på den måde, at vi bl.a. kører udenom det for en materialistisk analyse helt afgørende spørgsmål om, hvordan kendskabet til kapitalens almene bevægelseslove kan bruges i en konkret historisk analyse af sammenhængen mellem kapitalens akkumulationsforløb og kapitalisternes hhv. arbejdernes politiske ageren. (sådan sagt på meget kort form). Vi kritiserer groft sagt Roth for ikke at foretage en dækkende materialistisk analyse af klassekampens former og disses betingelser, uden selv i tilstrækkelig høj grad at have gjort os klart hvorledes en sådan så faktisk skulle foretages. Dette forhold bevirker så at den metodiske sammenhæng i vores argumentation mod Roth ofte er begrænset til en påstand om, at dette eller hint 'osse er vigtigt', eller at Roth her 'glemmer' det og det. Lidt mere præcist formuleret er forholdet mellem Roths analyse og vores kritik af denne følgende: Roth lægger entydigt klassekampens omdrejningspunkt i produktionsprocessen, og vel at mærke i *den ufaglærte massearbejders* sammenstød med kapitalen i produktionsprocessen. Denne arbejder types kamp er den »virkelige« klassekamp, og det er entydigt produktionsprocessens karakter, der er bestemmende for den politiske kamps relevans.

Roths teser kan således ses som et bud på en materialistisk analyse af den reale klassekamps former, idet han søger at kæde den specifikt kapitalistiske udformning af produktionsprocessen sammen med arbejderklassens og kapitalistklassens politiske kampmuligheder. Roths analyse har dog nogle alvorlige begrænsninger, nemlig for det første at han tilsyneladende foretager en direkte kortslutning mellem den komplekse, reale klassekamps former og et niveau i »Kapital«-analysen, hvor de agerende individer alene kan bestemmes ud fra deres placering i produktionsprocessen som karaktermasker for hhv. lønarbejde og kapital. For det andet bevirker hans fremhævelse af selve den materielle produktionsproces, at han ser bort fra dennes placering i og udformning af, kapitalens totale kredsløb, betragtet som et cyklisk kriseforløb. Det afgørende for produktionens udformning blir for Roth primært spørgsmålet om kapitalisternes evne og vilje til at smadre en genstridig arbejderklasse.

Overfor disse to antydede tendenser i Roths fremgangsmåde har vi først og fremmest koncentreret os om det første punkt, nemlig spørgsmålet om hvorvidt en politisering alene kan forklares/forstås ud fra produktionen, eller som Roth

gør det, om man kan sætte et direkte følgeforshold mellem en bestemt type produktionsproces og den 'rigtige' radikaliserings. Hermed kommer vi ind på en række bevidsthedsmæssige betingelser (og disses materielle basis) for en erkendelse af klasse modsætningerne, som Roth overhovedet ikke forholder sig til.

Den alvorlige mangel i vores fremgangsmåde er, som sagt, at vi ikke tager stilling til hvilken status de materielle betingelser for bevidsthedsdannelsen har i den totale kapitalistiske reproduktionsproces. Et eksempel kan fx være, at vi kan beskrive hvorledes SPDs organisering af de socialdemokratiske arbejdere har en blokerende virkning på dannelsen af en revolutionær bevidsthed og praksis, men hvad vi ikke kan er at give en metodisk sammenhængende analyse af hvorledes sammenhængen er mellem disse organisations-formers karakter og den tyske kapitalismes specielle udviklingshistorie (i Tyskland foregår opløsningen af de feudale magtformer særlig trægt, det sker først for alvor med Novemberrevolutionen.) Disse mangler er beklagelige; men det er derfor ikke nødvendigvis grund til at vi skulle afholde os fra at påpege manglerne i Roths analyse - og de deraf følgende politiske konsekvenser.

Dette sidste punkt har i det hele taget være styrende for vores tilgang til Roth. Vi har villet give en politisk kritik af hans klassekamps-analyse, i den forstand, at vi for det første har søgt at sammenholde hans beskrivelse af denne helt specifikke fase, nemlig tiden omkring den tyske Novemberrevolution 1918, med vores vurdering af, hvilke centrale politiske problemstillinger denne periode stillede for en revolutionær bevægelse; for det andet har vi søgt at diskutere hvilke konsekvenser for en aktuel politisk praksis, der implicit lå i en sådan klassekampsanalyse.

Roth og Proletarische Front

Vi vil først ganske kort søge at trække linierne op i den socialisme tradition Roth indgår i, for derigennem at få et par stikord til forståelse af Roths aktuelle politiske sammenhæng. Den videnskabsteoretiske - og politiske praksisform Roth arbejder i forlængelse af, udgår fra nogle af de tidsskrifter og organisationer, der opstod i Italien i 60'ernes skærpede klassekampssituation i opposition til det italienske kommunistparti. Denne retning fik i begyndelsen af 60'erne udtryk i »Quaderni Rossi«, og senere i »Classe Operaia«, der skilte sig ud fra det foregående. Disse tidsskrifter var i slutningen af 60'erne, i de store arbejdskampe i Norditalien, organer for hhv. Potere Operaia og Lotta Continua. (Man kan bl.a. få et indtryk af disse kampe i »Vi vil ha' det hele«², og i HUG! nr. 6, hvor den historiske baggrund for bogen ridses op. Ang. de nævnte tidsskrifter findes der

2. Nanni Balistrini: »Vi vil ha' det hele«, Tiderne skifter, København 1974.

en del på tysk af fx. Toni Negri, Tronti o.a. på Merve Verlag³. Vi er i »projekt-sammenhæng« stødt på 2 repræsentanter af denne »skole«, nemlig Bologna og Cacciari⁴. Det er et karakteristisk træk i deres analyse, at de søger at bestemme

»det dialektiske forhold mellem kapitalens strukturering af totalarbejderen og den fremadskridende selvstændiggørelsesproces i arbejderklassen, eller forholdet mellem arbejderklassens tekniske og politiske sammensætning.« (Bologna, Cacciari, s. 4).

Der er her tale om at søge at fæstne klassekampens bevægelse materielt i arbejderklassens »konstitutionsbetingelser i den kapitalistiske produktionsproces« (ibid. s. 5). Denne fokusering på *arbejderklassen* (eller rettere på en del af den: massearbejderen, som det vil blive klart senere) som den egentlige drivkraft i historien, må ses på baggrund af karakteren af den intensiverede kamp mod kapitalen i Norditalien i slutningen af 60'erne; men denne sammenhæng vil ikke blive forfulgt yderligere her. Et andet vigtigt træk i deres analyse, som vi genfinder hos Roth, er tesen om, at kapitalens teknologiske udvikling hænger snævert sammen med dens politiske udviklings muligheder i kampen mod arbejderklassen. Forstået sådan, at teknologiske omlægninger betragtes som led i kapitalens bevidste forsøg på at sprænge arbejderklassens organisationer i stumper og stykker, ved at fjerne disse organisationers materielle baggrund.

Disse bemærkninger blot for at antyde, hvilken tradition Roth trækker på. Inden vi går over til selve hans historiske fremstilling, vil vi søge at indkredse hans politiske ståsted lidt nøjere, ved at referere nogle pointer i Proletarische Fronts klassekampsanalyse.⁵

Vores fremstilling af disse forhold skal tages med en del forbehold, for vi støtter os på meget lidt materiale - Mht. de italienske forhold har vi stort set kun haft indledningen til Bologna og Cacciari's artikler og hvad vi ellers har von-hörensagen. Vores bemærkninger om Proletarische Front (herefter: P. F.) har vi fra »Arbeiterkampf in Deutschland«.⁶

P. F. erklærer det som deres formål at analysere klassekampene, som de virkelig forløb, fra *arbejder standpunktet*. Og det betyder:

3. Fx. følgende: »Spätkapitalismus und Klassenkampf. Eine Auswahl aus der Quaderni Rossi«, Frankfurt 1972. Toni Negri: »Zyklus und Krise bei Marx.« Merve Verlag.
Toni Negri: »Krise der Planstaats, Kommunismus und revolutionäre Organisation«. Merve Verlag.
Tronti: »Extremismus und Reformismus«. Merve Verlag.
4. S. Bologna/N. Cacciari: »Zusammensetzung der Arbeiterklasse und Organisationsfrage«. Merve Verlag, Berlin 1973.
5. Roth var medlem af Proletarische Front. Gruppen er nu opløst, men så vidt vi er orienteret eksisterer ihvert fald dele af den videre som redaktion (Autonomie Kollektiv) af tidskriftet »Autonomi. Materialien gegen die Fabrikgesellschaft.« Der er til dato kun udkommet to numre, oktober 1975 og februar 1976.
6. Af Proletarische Fronts vigtigste skrifter kan bl.a. nævnes: Proletarische Front: Arbeiterkampf in Deutschland, Klassenzusammensetzung und Kampfformen der Arbeiter seit dem Nationalsozialismus, P.F. 10, München 1973; Proletarische Front: Rationalisierung und Massenarbeiter. Die Kämpfe der norddeutschen Werftarbeiter seit 1945, P.F. 11, München 1973.

»at give afkald på ethvert forud givet interpretationskema, på ethvert stivnet kapitalbegrebs skråsikre floskel. Arbejderstandpunktet forudsætter at anerkende, at for den historiske analyse af kapitalismen er det konkrete opgør mellem arbejde og kapital afgørende; at der opstår en central sammenhæng mellem classesammensætningen i udbytningsprocessen og arbejderens kampformer ...« (P. F. 10, s. 5-6)

Det helt afgørende moment i klassekampen er altså forholdet i udbytningsprocessen, i kampen mellem løn og profit. Dette får så bl.a. udtryk i en forkastelse af parti-organisatoriske diskussioner, som i fx. følgende formulering: »De så hedt diskuterede teorier om partiopbygning ... er for arbejderstandpunktet absolut uinteressant,« (P. F. 10, s. 6).

Vi vil lige forfølge to synspunkter i forlængelse af den nævnte klassekampskonception. For det første: drivkraften i historien er ikke et »stivnet kapitalbegreb«, men derimod bevidst handlende subjekter i det direkte sammenstød mellem arbejde og kapital. Og dette er tilfældet for såvel dele af arbejderklassen, som for dele af kapitalistklassen. Dette opgør med enhver snak om »Kapitalens bevægelseslogik« udtrykkes bl.a. som:

»Arbejderklassens nysammensætning er kapitalisternes forsøg på at bryde arbejdernes modstand mod en stigende profit, ... idet den materielle basis for den politiske bevidsthed blir ændret ved en omstrukturering af arbejdsprocessen, og ved at der gennem teknologien blir gennemført en kontrol med de kampformer, arbejderne til enhver tid måtte bruge.« (P.F. 10, s. 35)

Vi vil senere i artiklen vende tilbage til et andet diskussionspunkt, der ligger i dette citat, og her blot notere, at det drejer sig om, at P.F. formulerer konturerne af en *materialistisk bevidsthedsteori*. Som et yderligere eksempel på P.F.s subjektive historie standpunkt kan det nævnes, at de om kapitalens krisecyklus siger: »Derfor må kapitalisterne offensivt bryde arbejdernes modstand, de må gå i krise.« (P.F. 10, s. 36).

Idet P.F. ser den altafgørende kamp foregå i og om udbytningsprocessen, blir kampens mål koncentreret om *arbejdet* overhovedet. Den totale fritid er målet, idet kampens tendens er den fuldstændige ophævelse af den nødvendige arbejdstid. »At sætte ikke-arbejdstidens herredømme« som målet for socialismen, i stedet for kapitalismens »merværdi-herredømme«. »Vi vil ha' det hele«, som parolen lød i Italien, 1969.

Kampformerne der følger af denne analyse udmønter sig i to retninger: kamp mod produktionen i form af sabotage o.l., og ubegrænsede lønkrav til tilfredsstillelse af ikke-arbejdstidens konsumbehov. Fritiden blir sfæren for det egentlige liv.

»Massearbejderen vil gøre en ende på denne morderiske produktion, og det for altid: han vil sprænge merværdiens lænker for så hurtigt som muligt at udvikle produktivkræfterne til den fulde automation. Han vil ikke længer arbejde, derimod leve. (P.F. 10, s. 174)

Her som hos Roth, er den revolutionære kraft i massearbejdernes hænder. Massearbejderen gør endeligt op med »fagarbejdernes halvheder og sekterisme«; hans kamp er tendentielt den totale kamp, for han er bærer af »det totale og voldelige modangreb på kapitalens despoti«. (P.F. 10, s. 175).

Vi har givet disse stikord til P.F.s klassekampsanalyse, fordi vi her ser nogle af Roths egne teser i »rendyrket udgave«. Da der imidlertid er tale om fuldstændigt abstrakte politiske formuleringer, har vi ikke kommenteret dem her.

Roths udgangspunkt

I det følgende vil vi på grundlag af kapitel II, Die Reorganisation der Arbeitskraft im ersten Weltkrieg, i Roths bog prøve at indkredse nogle af de primære udgangspunkter for hans opfattelse af klassekamp og historie i perioden op til og under Novemberrevolutionen.⁷ Vort formål i denne forbindelse er ikke så meget at komme ind på detaljer i hans bestemmelse af det historiske forløb, men at prøve at tydeliggøre på hvilken måde Roth analyserer klassekampen: hvad det er for faktorer han lægger vægt på i sin bestemmelse af hvad der 'fremkalder' klassekampen og afgør hvilken form den får.

Den tyske arbejderklasse før 1. verdenskrig

Det umiddelbare udgangspunkt for Roth er den spaltning i den tyske arbejderklasse, som findes allerede i slutningen af det 19. århundrede. Efter produktionens karakter er arbejderklassen spaltet i 2 arbejdstyper: 1) *faglærte, højt specialiserede arbejdere* (han kalder dem også arbejdeteknikere). Disse spiller en fremherskende rolle først og fremmest inden for maskinbygningsindustrien, altså i den produktionsmiddelproducerende sektor; 2) *ufaglærte arbejdere*, der udfører ukvalificeret (simpelt) arbejde. De spiller en vigtig rolle i bjergværkerne, i havnene og på værfterne, i tekstilindustrien, for at nævne nogle af de vigtigste områder.

Fagarbejderne

Fagarbejderne var højt kvalificerede arbejdere, som spillede en meget afgørende rolle i den produktionsproces, de var placeret i. Produktionen var bygget op med deres individuelle personlige færdigheder som primært grundlag, dvs. den havde et vist håndværksmæssigt præg. Dette betød, at akkumulationen i industrier med fagarbejdergrundlag afgørende var afhængig af fagarbejdernes arbejdspræstationer. Produktionen var ikke frigjort fra kropslig fixerede færdigheder, og denne bundethed til de personlige færdigheder udgjorde en bremse

7. Det vil altså sige, at fremstillingen i dette afsnit er et referat af Roths beskrivelse, hvor intet andet er anført.

på akkumulationen. I kraft af deres betydningsfulde placering i produktionen kunne fagarbejderne gøre sig temmelig stærkt gældende over for kapitalisterne.

Disse arbejdere var således fagligt selvbevidste (stolte af deres kunnen) og fuldt ud klar over deres værd. I kraft af at produktionsprocessen gav dem mulighed for at udfolde deres kvalifikationer havde denne en relativt tilfredsstillende karakter for dem. De kunne identificere sig med produktionens indhold og mål (et produkt af høj kvalitet) og opretholdelsen af arbejdsdisciplinen var derfor ikke noget problem: den udøvede de selv i form af selvdisciplin.

Som følge af disse forhold retter fagarbejderne ikke deres politiske opmærksomhed imod produktionsprocessen og den udbytning, der foregår her, men imod 'konkurrencens skin' (udtrykket er Roths). Socialismen er for dem et spørgsmål om en anden fordeling af arbejdsresultatet og små forbedringer: fredelig overgang til socialismen. Fagarbejderne var efter Roths mening det bærende grundlag for SPD- og fagforeningsreformismen: SPD og fagforeningerne var det adækvate udtryk for de politiske forestillinger, som fagarbejderne gjorde sig ud fra deres produktionsplacering.

Maskinbyggeriet beroede før krigen så vidt vi ved overvejende på fagarbejdere, og hele den produktionsmiddelproducerende sektor var dermed i sin akkumulation afhængig af fagarbejderne og den samlede akkumulationsproces var dermed igen fundamentalt præget af fagarbejderne. I kraft af denne centrale placering kunne fagarbejderne - trods deres relativt beskedne antal i forhold til hele den tyske arbejderklasse - dominere arbejderbevægelsens organisationer. »Det var ikke et »forræderi«, men et politisk udtryk for fagarbejder-teknikerens stilling i produktionen, at den proletariske revolution for ham var et spørgsmål om den tålmodige venten, de små skridt ... kort sagt: en sag hinsides uordenen, den revolutionære vold og den bevæbnede opstand.« (Roth s. 24) Roth mener, at fagarbejderdominansen er så gennemført at den determinerer arbejderklassens kampformer langt ud over krigen og giver dem en pacifistisk karakter.

To problemer

Roth søger altså at forklare SPDs og fagforeningernes reformisme ud fra fagarbejdernes placering i den tyske kapital reproduktionsproces. Endvidere forsøger han at bestemme arbejderklassens kampformer i Novemberrevolutionens begyndelse ud fra fagarbejdernes centrale placering i den tyske arbejderbevægelse. I denne forbindelse rejser der sig to problemer, som vi vil diskutere nærmere senere i artiklen:

- 1) Det første drejer sig om Roths bestemmelse af det socialøkonomiske grundlag for SPDs politik. Problemet er her, hvorvidt man kan sige, at SPD alene udtrykker fagarbejdernes politiske forestillinger, altså om SPDs reformistiske karakter kan forklares ved denne simple tilbageføring til fagarbejdets

karakter og placering. Et afgørende punkt i denne diskussion er små borgerskabets betydning for udformningen af SPDs politik, og hermed betydningen af SPDs karakter af et forbundsparti mellem arbejderklasse og små borgerskab.

2) Det andet problem drejer sig om, hvorvidt Novemberrevolutionens første fase og den karakter, den havde, udtømmende er forklaret med en henvisning til, at fagarbejderne organisatorisk og politisk dominerede den tyske arbejderklasse. Det, vi vil diskutere i denne forbindelse, er, hvilken betydning de umiddelbare politiske opgaver, som Kejserdømmets og militærets sammenbrud havde for den form, som revolutionen fik. Spørgsmålet er altså om man alene kan forklare en given kampform ud fra produktionsplaceringen *uden* at medreflektere de grundlæggende økonomiske og politiske betingelser, hvorpå kampen foregik; hvad vi mener man *ikke* kan. Hermed ikke sagt at sammenhængen mellem produktionsprocessens karakter og arbejderklassens kampformer ikke er et vigtigt element i en analyse af arbejderklassens kampformer og organisationsformer.

Sammenfattende i forhold til disse to punkter kan det siges, at vi vil prøve at diskutere anvendeligheden af en sådan 'rent økonomisk' begrebsramme for en forklaring af arbejderklassens kampformer - såvel hvad angår de muligheder, som ligger i et sådant udgangspunkt som hvad angår de begrænsninger/indsnævninger, som følger heraf.

Massearbejderne (den »anden« arbejderbevægelse)

Hvor Roth placerer fagarbejderne i forhold til én bestemt type produktionsproces, og dermed entydigt bestemmer begrebet fagarbejder ud fra produktionsrelationen, kan en sådan ensidig bestemmelse ikke lade sig gøre over for den tradition som han kalder den »anden« (fortiede) arbejderbevægelse, og som udgøres af ufaglærte arbejdere.

På den ene side er grundlaget for massearbejderne en meget simpel arbejdsproces, der hviler på *et svagt udviklet teknologisk grundlag* med lav organisk sammensætning: de tekniske hjælpemidler er få og primitive, produktionen afhænger af den kropslige ydeevne og dennes grænser. Eksempler kan her være havnearbejdere, værftsarbejdere (fagarbejdernes håndlangere her og i øvrige produktioner) og bjergværksarbejdere. På den anden side konstitueres massearbejdertypen af en *højt mekaniseret arbejdsproces* med stor koncentration af fast kapital. Især inden for den kemiske og elektroniske industri opstår der op til og under krigen en række meget moderne og avancerede fabrikker, Leuna-værkerne er det kendteste eksempel.⁸ I den sidstnævnte type produktionsproces er produktionen relativt uafhængig af arbejderens kvalifikationer og fysiske ydeevne i den forstand, at produktionsforløbet og -tempoet objektivt er

8. Die Leuna Werke var en kæmpemæssig kemisk industri, der blev opført under krigen i løbet af få år. Der blev fx. produceret amoniak, giftgas og andre kemiske krigsstoffer. Kapitalgruppen bag værkerne var B.A.S.F.

indkorporeret i maskinsystemet - arbejdstvungen besidder så at sige en ydre, objektiv skikkelse i forhold til arbejderne.

Fælles for de to massearbejdertyper - som Roth så vidt vi kan se ikke explicit skelner imellem - er at de udretter simpelt og monotont arbejde, at de befinder sig i en utålelig arbejdssituation: afsindigt tempo, støj, stank, gift mv. Massearbejderne kan ikke identificere sig med produktionsprocessen, og kan derfor ikke internalisere en ansvars- og pligtfølelse over for arbejdet. Arbejdsdisciplinen må derfor påtvinges udefra, gennem militær tvang, overvågning, anvendelse af maskiner til at gennemtvunge intensivering af arbejdet.

Det, som er det egentligt homogene ved den anden arbejderbevægelse (i Roths forståelse), udgøres imidlertid nok så meget af deres militante svar på kapitalistklassens meget militante repression.

Karakteristisk for massearbejdertraditionens svar på borgerskabets repression er en militans, som umiddelbart indeholder politiske perspektiver. I forbindelse med havnearbejderopstanden i Hamburg omkring årsskiftet 1896/97, hvor det kom til sammenstød med politiet rundt omkring i byen og i omliggende byer (i forbindelse med blokering for strejkebrydere) siger Roth således:

»Vi ser, at også her imod alle historielegender, som virker videre langt ind i det nye venstres undersøgelser, at klassen (og det er åbenbart kun massearbejderne, FK, OT) i sin direkte konfrontation med udbyterne ikke begrænser sig til bedriften, men også er i stand til en direkte konfrontation med udbytterstaten.« (Roth, s. 33).

Denne noget bombastiske konklusion siger noget om Roths opfattelse af den politiske kamp. Det vil vi diskutere nærmere senere. Det der er det afgørende spørgsmål i denne forbindelse er sådan set ikke, hvorvidt det er relevant at skelne mellem de *to tendenser* inden for arbejderklassen, i Tyskland, som Roth gør det. Der er oplagt tale om forskellige produktionstyper og også om tydelige tendenser i retning af større militans inden for visse industrier/industricentre med stor koncentration af massearbejdere.⁹ Det afgørende spørgsmål er, om man, som Roth gør det, kan hævde en politisk homogenitet blandt massearbejderne, som berettiger at man ophøjer dem til en særlig »anden« bevægelse i arbejderklassen, med et særligt revolutionært perspektiv. I Roths forståelse af massearbejdertraditionen slår massearbejdernes økonomiske kamp altid umiddelbart om i politisk kamp. Den politiske kamp indholdsbestemmes ikke

9. I sin kritik af Roth (Politikon 46) gør Erhard Lucas opmærksom på det tvivlsomme i en sådan rigid og eksklusiv bestemmelse af fagarbejdere - massearbejdere. »Es liegt auf der Hand, dass in jeder Industriebranche die verschiedensten Abstufungen von Qualifikation der Arbeitskraft gab (und gibt), dass differenzierte Berechnungen über den prozentualen Anteil der Facharbeiter usw. an den Belegschaften angestellt werden müssen, und dass die Aktionen von Belegschaften jeweils das Resultat einer charakteristischen Durchschnittsmischung usw. aller Teile eingegangen sind.« Erhard Lucas: »Die »andere« Arbeiterbewegung«, i: Politikon 46, s. 19. Det vil således være forkert at tale om særlige massearbejderindustrier uden hensyntagen til dette forhold. E. Lucas præcise kritik af Roth er desværre først blevet os bekendt efter affattelsen af denne artikel.

nærmere, og synes derfor for Roth at være politisk alene i kraft af sin *militans* og sit *regionale omfang* (går ud over bedriften.) Denne forståelses 'model' er så vidt vi kan se meget central i Roths klassekampsopfattelse, og det er derfor et tema, som vi vil vende tilbage til i de øvrige afsnit i artiklen. Det vigtige i denne sammenhæng er at prøve at pege på hvilke politiske konsekvenser, en sådan klassekampsforståelse har; hvilke konsekvenser den har for Roths vurdering af Novemberrevolutionen og de underforståede konsekvenser som han drager/kan drages for revolutionært arbejde i dag.

Reorganiseringen af arbejdskraften under krigen

Med den kraftigt øgede rustningsproduktion og inddragelsen af en stor del af fagarbejderne i hæren, sker der en omfattende omstrukturering af den tyske arbejderklasse. Produktionens tekniske karakter omlægges, og hermed ændres arbejderklassens sammensætning. Resultatet heraf er, at den hidtidige opspaltning af arbejderklassen i fagarbejdere og ukvalificerede arbejdere aftager i betydning til fordel for en opdeling i industrisektorer. De professionelle arbejdsfunktioner, som hidtil har været varetaget af fagarbejderne, placeres uden for produktionsprocessen hos en slags mellemteknikere. Som følge heraf aftager fagarbejdernes socialøkonomiske betydning. De har ikke længere det stærke fodfæste i produktionen, som før krigen. I lyset af denne udvikling bliver deres kamp for produktionskontrol en anakronistisk kamp, som sigter imod at fastholde en privilegeret arbejdsituation som er i modstrid med kapitalteknologiens udvikling. Produktionen bliver mekaniseret masseproduktion, som kan betjene sig af vilkårligt udskiftelig ukvalificeret arbejdskraft.

Den voldsomme arbejdskraftmangel, som opstår med krigen, søges afhjulpet vha tvangsrekruttering af fremmed arbejdskraft, ved frembringelse af kunstig arbejdsløshed i fx. Polen. Der inddrages en veritabel hær af polske og belgiske arbejdere. Hertil kommer en meget omfattende inddragelse af kvinder i produktionen. Omkring efteråret 1916 var der 4,3 mill. kvinder mod 4,7 mill. mænd i prod. Antallet af belgiske arbejdere var 180.000, polske 130.000. Tvangsrekrutteringen af fremmedarbejdere fortsætter massivt osse efter 1916. Disse nyrekrutterede arbejdere udsættes for arbejds-, bo- og ernæringsforhold, som tåler sammenligning med forholdene i koncentrationslejrene under 2. verdenskrig.

Den her beskrevne omlægning af produktions- og arbejdskraftsstrukturen under krigen forstår Roth ikke så meget som et svar på arbejdskraftmangelen og nødvendigheden af en produktionsrationalisering. Det primære for ham er at se denne omlægning som et bevidst og nøje planlagt angreb fra kapitalistklassens og militærets side:

»Her viser sig allerede temmelig tydeligt, hvad der senest siden 1916 går som en rød tråd gennem den herskende klasses strategidebat: at angribe den polariserede arbejderklasses materielle basis, at opspalte og nysammensætte efter de enkelte produktionssektorer den totalarbejder, som

med hver massestrejke fjerner sig et stykke fra den stivnede udbytningskonvention og driver hele systemet mod afgrunden« (Roth, s. 41, undskyld den knudrede oversættelse.)

I denne, i øvrigt ikke særligt klare formulering er nogle væsentlige elementer af Roths klassekampsforståelse indeholdt: For det første: Klassekampens primære udgangspunkt såvel som egentlige indhold er kampen om udbytningsratens støjelse. Borgerskabets angreb på arbejderklassen er et forsøg på at overvinde værdiøgningsvanskelighederne og forbedre akkumulationsmulighederne. For det andet: Et af borgerskabets vigtigste midler til gennemførelse af denne knægtelse af arbejderklassen er en omstrukturering af arbejderklassen på grundlag af en omstrukturering af produktionen. I dette angreb handler borgerskabet som et politisk subjekt, som fuldt bevidst og meget konsekvent udformer produktionsprocessen i overensstemmelse med denne målsætning.

Roth fremhæver borgerskabets rolle som politisk handlende klasse alene i relation til produktionsprocessen og de værdiøgningsvanskeligheder, der ligger her, mens borgerskabets øvrige politiske interesser og disses karakter som fx. statsmagtens form, styreform mv. ikke interesserer Roth. Kapp-kuppet¹⁰ viser at borgerskabets handlinger som politisk subjekt ikke alene forholder sig til produktionen. Borgerskabet tænker styrkeforholdet mellem kapital og lønarbejde på en mere omfattende måde end Roth her fremstiller, også i relation til arbejderklassens muligheder for at artikulere sine interesser via staten og gennem statsmagten at forbedre sin situation, sådan som den borgerligt demokratiske reformpolitik fra SPD forsøger det. Kapp-kuppet stræber efter at genindføre en form for militærdiktatur, som er en hindring herfor. Den reaktionære kapitalfraktion (junker-kapitalisterne og den gamle sværindustri kapitalister) er udmærket klar over at 'den socialdemokratiske stat' ikke blot er et instrument for kapitalinteressers gennemførelse (den progressive Elektro-Kemiske kapitalfraktions) men også reelt indeholder styrkepositioner for arbejderklassen. At der i modsætning til Roths forståelse af SPDs rolle og politik faktisk er elementer i SPDs politik, som udtrykker arbejderinteresser og som derfor binder dele af arbejderklassen i et loyalitetsforhold til SPD, skal vi komme ind på i forbindelse med en diskussion af SPDs forhold til arbejderklassen. Roth »undervurderer« betydningen af et borgerligt demokrati for arbejderklassens styrkemuligheder: han mener at socialdemokratiske reformpolitik slet og ret er ensbetydende med kapitalistisk håndlangervirksomhed.

Den indskrænkning, der findes i Roths forståelse af kapitalistklassens (eller dele af den) politiske interesser over for statsformen er koblet sammen med en

10. Kappkuppet i marts 1920 var et reaktionært militærkup, der forsøgte at smadre arbejderklassens organisationsmuligheder og oprette et militærdiktatur. Kuppet manglede dog totalt opbakning fra det øvrige militær. Desuden var det kun den gamle sværindustrielle monopolgruppe, der havde en interesse i at bryde den moderne parlamentariske version af kapitalens restaurering, der tog form af et samarbejde mellem elektro-kemifractionen og SPD.

Arbejderne reagerede omgående med en landsomfattende generalstrejke, hvorefter Kapp måtte trække sig tilbage. Det varede altsammen 4 dage.

overvurdering af borgerskabets muligheder for at handle som suverænt subjekt i forhold til produktionen. Produktionen omlægges med den bevidste hensigt at knægte arbejderklassens kampkraft, produktivkræfterne tildannes efter denne målsætning. Spørgsmålet er, om knægtelsen af arbejderklassen i forbindelse med en produktionsomlægning kan ses som resultat af produktionsomlægningen, eller om man ikke snarere må betragte en omfattende diciplinering af arbejderklassen som en fundamental *forudsætning* for en rationaliseringsoffensiv. En sådan forståelse er fuldt ud mulig på baggrund af det materiale Roths fremlægger: krigen med dens indre belejringstilstand, militære diciplin mv. inddæmmer arbejdernes modstandskraft, og herefter er en rationaliseringsoffensiv mulig. Samlebåndsproduktion indføres således først ca. 1924, efter at arbejderklassen er helt pacifiseret¹¹.

Denne omvendning af mål og middel, hvor rationaliseringsoffensiven er midlet til målet: diciplinering, udtrykker en *subjektivistisk* tendens i Roths historieopfattelse. Det cykliske akkumulationsforløb, indføringen af nye produktionsmetoder mv. føres direkte tilbage til borgerskabets ønsker om at knægte arbejderklassen. På baggrund af at dette ønske fæstnes i forhold til værdiøgningstvungen kunne man da tale om en slags subjektivistisk objektivisme i Roths historieforståelse (hvis nogen skulle blive klogere af det). I og med at akkumulationens cykliske forløb og rationaliseringstvungen ikke begrundes polit-økonomisk i merværdiproduktionens modsigelser, og de bevægelsesformer, disse resulterer i, mener vi ikke at man kan karakterisere Roths tilgang som *marxistisk*.

Den reelle baggrund for Roths tese om produktionsomlægningen som våben mod arbejderklassen er, at produktivkræfterne formes i en despotisk form som følge af deres indkorporering i (subsumtion under) den kapitalistiske produktionsmåde. Produktivkræfterne er ikke neutrale overfor de produktionsforhold, hvorunder de udvikles, og udviklingen af produktivkræfterne er derfor heller ikke entydigt et gode, som under alle omstændigheder kan støttes - 'fordi højudviklede produktivkræfter er en forudsætning for socialismen', sådan som mange traditionelle kommunistpartier opfatter produktivkraftudviklingen: produktivkræfterne er det gode indhold i den slette form: produktionsforholdene opfattes som juridiske ejendomsforhold, som blot skal kastes af, mens den egentlige indholdsmæssige strukturering af reproduktionsprocessens form ikke afgørende skal ændres, men blot gøres venligere. Opfattelsen af sammen-

11. En sammenligning mellem fx. den engelske og den vesttyske kapitalakkumulation efter 2. verdenskrig kan illustrere diciplineringens betydning for kapitalakkumulationens forløb. Mens Vesttyskland kunne opleve et »Wirtschaftswunder« og temmelig hurtigt kunne placere sig som et af de mest produktive lande i den kapitalistiske verden (med et højt udviklet produktionsapparat) har den engelske kapital til stadighed haft vanskeligheder med at indføre forbedrede produktionsmetoder. Bl.a. fordi arbejderklassens organisationer ikke var smadret som i Vesttyskland. Dette er selvfølgelig ikke den eneste forklaring, men det siger noget om hvilke muligheder en intakt organiseret arbejderklasse har for at gribe ind i kapitalens akkumulationsforløb.

hængen mellem produktionsforholdenes karakter og karakteren af produktivkræfternes udvikling er temmelig central for, hvilke perspektiver der anlægges for det socialistiske samfund, mao for opfattelsen af hvad emancipation fra kapitalvængen er. Roth fremhæver altså de negative effekter af produktivkræfternes udvikling i deres kapitalistiske form, såvel i relation til kapitalistklassens knægtelsesstrategi over for arbejderklassen, som for mobiliseringen af denne.

I forbindelse med Leunaværkernes opståen fremhæver Roth nogle socialpsykologiske momenter bag massearbejderradikaliteten, som ikke direkte og alene hænger sammen med produktionens karakter, men som i det hele taget berører den måde Leuna-arbejderne er kommet til arbejderklassen på, og de forhold de lever under. Massearbejderne er ofte et voldeligt sammenskrabet sammensurium af forskellige nationaliteter og samfundslag. Polakker, belgiere og andre tvangsdeporteres, staves sammen med proletariserede småborgere og kvinder under elendige boforhold (barakker). I forbindelse med denne deklassering (pludselige proletarisering) og nedbrydningen af deres nationale identitet sker der et voldsomt normskred: under en totalt forandret og forværret livssituations pres kan hidtidige adfærdsmønstre og normer ikke opretholdes. Samtidig indeholder den nye situation ikke nogle alternative identifikationsmuligheder, hvorom en ny selvforståelse kan opbygges. Resultatet bliver en total normløshed, og foragt for enhver disciplin. Sexualmoralen bryder sammen, respekten for ejendomsretten nedbrydes etc. Disse arbejdere kan ikke forsone sig med omstændighederne, de er derfor følelsesmæssigt og politisk mobile.

Det fremgår tydeligt af Roths beskrivelser, at sammenhængen mellem forholdet til borgerlige værdinormer og politisk aktivitetsform (militansikke-militans) spiller en betydelig rolle. Ifølge Roth er fagarbejderne præget af respekt for ejendomsretten, ro og orden (hvad der til overflod bekræftes af opråb fra Arbejder- og Soldaterådene i Novemberrevolutionens begyndelse) mens massearbejderne mere umiddelbart er indstillet på 'at smadre lortet'. I sig selv kan man imidlertid næppe alene udlede forskellige politiske strategier herfra: erklære fagarbejderne for reformister pga. deres respektabilitet, eksempelvis. Det interessante problem i denne sammenhæng er, på hvilken måde sådanne socialpsykologiske momenter (karakterstruktur, respekt/angst for borgerlig autoritet, kaosangst mv) spiller ind i organisationernes form og strategi, så sigt bag om ryggen på den politiske argumentation.¹²

Som vi skal se i et senere afsnit har disse normforhold/autoritetsforhold spillet en vigtig rolle for organisationsdebatten under krigen og opgøret med SPD. Denne debat er et skoleeksempel på, hvordan det umiddelbart følelsesmæssige grundlag for den politiske diskussion (hadet til SPD-lederne) kan

12. Skal man forklare fx. den store afvandring til DKP i kølvandet på studenterbevægelsens begyndende desintegration (forfald, opløsning), så kan det ikke alene forklares politisk, men også ved at DKP kunne dække nogle behov for velorganiserethed, effektivitet, orden, autoritetsbehov, mv. som studenterbevægelsen ikke kunne opfylde.

have en stor betydning for den politiske afklaring. For hele den venstreradikale bevægelse (fx KAPD, de syndikalistiske og unionistiske organisationer i Ruhr og midttyskland) spiller de antiautoritære træk en vigtig rolle i massemobiliseringen, (ifølge Bock,¹³ se afsnittet om massearbejdernes organisationsdebat) såvel som for udformningen af organisationsformen: nemlig modstanden mod en politisk ledelse.

Opsummering

Vi har i det foregående forsøgt at præsentere nogle af de vigtigste analytiske udgangspunkter af Roths fremstilling af den tyske arbejderbevægelses historie fra ca. 1890-ca. 1921. Det vigtigste resultat heraf var en konstatering af, at Roth primært anskuer klassekampen som en kamp om merværdiratens størrelse. Borgerskabets angreb på arbejderklassen i dets forfølgelse af valoriseringsinteressen medfører en repression af arbejderklassen igennem en omvæltning af produktionsprocessen og gennem anvendelse af militær arbejdstvang. Den militære undertrykkelse og arbejdsprocessens tvang udgør den primære erfaringssammenhæng, som driver massearbejderne ud i et militant modangreb på borgerskab og udbytterstat. Groft sagt udledes den måde, arbejderklassen forfølger sine interesser på, såvel som indholdet i disse interesser (for så vidt Roth overhovedet angiver disse) direkte ud fra produktionsprocessen. Ligeledes bestemmes borgerskabets politiske interesser alene ud fra dets interesse i at undertrykke arbejderklassen som middel til en stabil valorisering af kapitalen. I det følgende skal vi prøve at vurdere frugtbarheden og gyldigheden af denne klassekampsopfattelse i forbindelse med en fremstilling af nogle aspekter af Novemberrevolutionens forudsætninger, forløb og karakter (dens grundlæggende problematik)¹⁴. Vi vil her prøve at lægge vægt på at diskutere

13. H. M. Bock: »Syndikalismus und Linkskommunismus 1918-1923«, Verlag Anton Hain, Meisenheim am Glan 1969.
14. Novemberrevolutionen var en spontan rejsning fra soldater- og arbejderside imod den militære ledelse og det feudale magtapparat. Oprøret blev startet af matroserne på højsøflåden i Kiel (d. 4. nov. vælges det første soldaterråd) imod flådeledelsens beslutning om at provokere et desparationsslag mod den overlegne engelske flåde. Oprøret brede sig hurtigt til resten af landet og førte til dannelsen af en række arbejder- og soldaterråd i byer som Hamburg, Bremen, Frankfurt, Berlin (Vollzugsrat). I revolutionens første fase (frem til begyndelsen af 1919) er der 2 magtcentre i Tyskland ved siden af hinanden: rådene, som støttede sig på arbejderne og soldaterne, og den provisoriske regering (3 SPD-ere + 3 USPDere), som støttede sig til det gamle magtapparat (administration, politi, hær). Novemberrevolutionen blev først og fremmest en borgerlig revolution, der endeligt afskaffede kejserdømmet og indførte det borgerlige demokrati. Men dette blev først resultatet efter en længere kamp mellem de revolutionære arbejdere og en alliance mellem SPD og de borgerlige. De revolutionære kæmpede for indførelsen af rådsdemokrati som national styreform (en fortsættelse af de spontant dannede arbejder- og soldaterråd) mens SPD og de borgerlige kæmpede for indførelsen af nationalforsamlingen. I begyndelsen af 1919 var denne kamp afgjort til fordel for nationalforsamlingen, efter at SPD konsekvent havde bekæmpet rådene og dets tilhængere med alle midler.

de politiske konklusioner, Roth drager på baggrund af de politiske perspektiver, han mener ligger i de to retninger i den tyske arbejderbevægelse. I denne forbindelse vil vi diskutere den opfattelse af politisk kamp, som er indeholdt i Roths vurderinger af de to arbejderbevægelser. Eftersom vi forud for arbejdet med denne artikel hovedsageligt har arbejdet med rådsbevægelsen i dens s.k. politiske fase¹⁵, vil diskussionen især forholde sig hertil.

SPDs rolle

SPD og specielt dets ledelse spiller en vigtig rolle i forbindelse med borgerskabets undertrykkelse af arbejderklassen under krigen. Det ville ifølge Roth være forkert at tale om et forræderi i denne forbindelse, hvor nærliggende en sådan forklaring end kan være på baggrund af oplysningerne om en konference mellem den øverste hærledelse og SPD-lederne om en præventiv pacificering af Liebknecht og hans ligesindede og lignende sprøde oplysninger. Efter Roths mening er der snarere tale om, at SPD meget tidligt har erkendt fagarbejdernes aftagende socialøkonomiske betydning, og derfor har forsøgt at frigøre sig fra rollen som repræsentant for fagarbejdernes politiske forestillinger og interesser, »for vhja af en ændret taktisk operation at deltage i kampen mod »konkurrencens anarki«; for den »anden« arbejderbevægelse har dette sceneskift haft ... ringere betydning, for den ændrede kun dens klassekonfrontationsmekanisme, som havde bestået hele tiden.« (s. 43). Roth mener altså, at SPD før krigen entydigt er et fagarbejderparti, og at det med krigen ophører med at være arbejderparti overhovedet. I fremstillingen af tesen om SPD som fagarbejderparti og socialdemokratiets *bevidste* orienteren sig væk fra fagarbejderne forudsætter Roth, at SPD har et bevidst substantielt forhold til sit grundlag. Han forudsætter - uden at gøre det klart - at SPD skal have været et parti, der såvel organisatorisk som i sin selvforståelse har været repræsentant for specifikke fagarbejderinteresser - vel at mærke på en sådan måde, at disse interesser føres direkte ind i udformningen af partiets politik fra basis. I kraft af sin vælgerforeningsstruktur, sin parlamentsfixerede politik med den entydige satsen på en styrkelse af partiet gennem forbedrede valgresultater var SPD snarere knyttet til sit grundlag på en abstrakt måde: medlemstallet og stemmeantallet var udtryk for bevægelsens styrke, politikken udformedes under opportunistisk hensyntagen til strømmnin-

15. Frem til januar 1919 står kampen om hvorvidt der skal være en nationalforsamling eller et rådsdemokrati. I denne fase er venstrearbejdernes kamp koncentreret om de politiske råd (en slags erstatning for bystyrene, der især fandtes i det nordvestlige hjørne (Bremen, Hamburg, men også Frankfurt og München). Efter nationalforsamlingens indførelse koncentrerer kampen om bedrifterne, i bedriftsrådsbevægelsen (som vi altså ikke forholder os til i dette skrift.)

ger i vælgerbasis *overhovedet*. Som parlamentsfixeret parti kunne SPD eksempelvis ikke sidde den chauvinistiske stemning i småborgerskabet op til krigen overhørig, fordi småborgerskabet udgjorde en væsentlig del af SPDs vælgermasse. Samarbejdet med borgerskabet og hærledelsen under krigen er således blot den logiske kulmination på en udvikling, som satte ind omkring århundredskiftet. SPDs holdning til imperialismeproblematikken og militærspørgsmålet var allerede siden begyndelsen af århundredet slået ind på den kurs, som man åbent vedkendte sig ved krigens start. Et vigtigt grundlag for en forståelse af denne udvikling i SPD er den kendsgerning, at SPD aldrig har været et 'rent' arbejderparti, men et *forbundsparti* mellem småborgere og arbejdere. SPDs politik var konstant resultat af et kompromis mellem disse to klassers interesser. Alliancen var således ikke en alliance med et socialistisk perspektiv, men en folkefrontslignende alliance på et rent borgerligt-demokratisk grundlag.

Socialdemokratiets og fagforeningernes rolle under krigen er ifølge Roth primært at udnytte deres kontrol over den samlede tyske arbejderbevægelse i borgerskabets og hærledens tjeneste, og derigennem at medvirke til opretholdelsen af den indre orden og arbejdsdisciplin. Roth fremlægger eksempler herpå, der ikke efterlader tvivl om rigtigheden af dette forhold. Roth formår imidlertid ikke at forklare, hvilke mål SPD og fagforeningerne forfølger med borgfredspolitikken - hvilken selvstændig interesse SPD og fagforeningerne havde i borgfreden, og hvordan borgfredspolitikken hang sammen med deres politiske strategi i øvrigt. I stedet nøjes han med at bestemme dem som entydige momenter i borgerskabets angreb på arbejderklassen. Hermed bliver Roth så at sige blind over for, at SPD stadig under krigen er et arbejderparti, at borgfreden får konsekvenser for arbejderens opslutning bag SPD i og med at USPD¹⁷ udskiller sig, samt at SPD - til trods for alt dette - stadig har en temmelig omfattende arbejderopbakning bag sig ved Novemberrevolutionens udbrud. Det sidste vidner ikke mindst soldaternes og matrosernes reaktion om: de forstår spaltningen mellem SPD og USPD som lederkævl og kræver enhed. Der kan ikke på dette tidspunkt (begyndelsen af november) mobiliseres på en SPD-kritik.

16. Vores fremstilling her bygger på følgende: Rabehl: »Den tyske arbejderbevægelse i Weimarrepublikken« (i: Politiske arbejdstekster, særnummer af Rabehl om den tyske arbejderbevægelse) og Ralf Pittelkow: »Referat af Carl E. Shorske: »German Social Democracy 1905-17.«« I øvrigt kan der henvises til: Füllberth, Georg: »Zur Genesis des Revisionismus in der deutschen Sozialdemokratie« i: Argument 63, Berlin 1971, Füllberth/Harrer: »SPD - die deutsche Sozialdemokratie 1890-1973,« Luchterhand 1974, Jørn Hansen mfl: »Det tyske socialdemokrati« i: Den jyske historiker nr. 2. Århus 1975 og Carl E. Shorske: »German Social Democracy 1905-17.«
17. Uafhængige Sozialdemokratische Partei Deutschlands (USPD) blev dannet april 1917; primært skete spaltningen i opposition til SPDs »borgfredspolitik«. USPD var meget uhomogent sammensat. Der var dels gamle »centrister« omkring Kautsky og revisionister som Bernstein og Hilferding, og dels var der repræsentanter fra den revolutionære del af arbejderklassen, der bl.a. var organiseret i Spartakus Bund (med bl.a. Rosa Luxemburg) og i den berlinske gruppe Revolutionäre Obleute (hvor nogle af de ledende revolutionære rådsforkæmpere udgik fra; fx. Richard Müller og Ernst Däumig)

Hvad der til trods for alle nævnte uhyrligheder kan få store dele af arbejderklassen til fortsat at identificere sig med SPD, interesserer ikke Roth - og hermed er han ude af stand til at beskæftige sig med et af de vigtigste taktiske problemer for venstrekræfterne i Novemberrevolutionen: hvordan kan man skille SPD-arbejderne fra SPD og drive dem i revolutionær retning. For en forståelse af SPDs rolle som *integrationsfaktor* - som en faktor der arbejdede for en modernisering af kapitalismen - er det vigtigt at fastholde det modsigelsesfyldte forhold mellem SPDs arbejderbasis og dets ledelse. SPD kan kun være et effektivt instrument i kapitalens stabiliseringsstrategi, fordi SPD har en opbakning fra betragtelige dele af arbejderklassen, som identificerer sig med de mål, som SPD kæmper for (indførelsen af det borgerlige demokrati). Kritikken af SPDs politik sætter først ind efterhånden som arbejderne erfarer, at denne politik ikke garanterer en varetagelse af deres interesser, og de politistatsmetoder, hvormed SPD er rede til at sætte denne politik igennem. Det er altså først i løbet af efteråret 1918-foråret 1919, at modsigelserne mellem arbejderens klasseinteresser og ledernes faktiske borgerlige politik får fuldt udtryk i form af konfrontationer mellem arbejdere og politi/hær (udkommanderet af SPD-ledere! Noskes felttog mod revolterende proletarer i januarkampene i Berlin (hvor Karl Liebknecht og Rosa Luxemburg myrdes) og mod Arbejder- og soldaterådene i Bremen, Hamburg mv.) og i form af masseafvandring fra SPD til USPD og KPD.

Samarbejdet mellem SPD og dele af kapitalistklassen er ikke slet og ret tjenlig til virkeliggørelse af kapitalinteresser. SPD er på trods af alle kontrarevolutionære handlinger et selvstændigt parti med en selvstændig politisk målsætning: oprettelsen af det borgerlige demokrati med Nationalforsamlingen som grundstørrelsen. At denne målsætning faktisk af arbejderklassen bliver opfattet som virkelig i dens egen interesse viser den omfattende mobilisering imod det reaktionære Kapp-kup, altså mobilisering til fordel for SPD-regeringen. At kampen for borgerlige rettigheder (såsom organisationernes legalitet, deres anerkendelse som ligeberettigede socialpartnere, almindelig og lige valgret) ikke slet og ret er i borgerskabets interesser fremgår af, at arbejderklassen behøver demokratiske betingelser for at kunne føre socialistisk kamp. Arbejderklassen har en selvstændig interesse i demokratiske tilstande. Dette forhold ser Roth bort fra.

Forudsætningerne for en forståelse af SPDs tvetydige rolle i Novemberrevolutionen skal søges i SPDs historie, som vi derfor ganske kort vil beskæftige os med. Det centrale er her dels at pege på nogle forhold, som har været medvirkende årsag til, at arbejderklassen trods alt i relativt stort omfang holdt fast ved SPD, dels at se på hvilke forestillinger om revolution, socialisme og demokrati som var blevet udbredt i arbejderklassen gennem SPDs skolingsvirksomhed.

Den tyske arbejderbevægelse er præget af den tyske kapitalismes særtræk: der eksisterer ikke noget borgerligt demokrati, men derimod en stærkt militariseret preussisk stat med stærkt feudale træk. Arbejderbevægelsens primære

politiske opgave er at kæmpe for det borgerlige demokrati, fordi kejsermagten er en alvorlig hindring for arbejderbevægelsens organisatoriske udvikling og politiske styrkelse. SPD er derfor fra starten et parti, hvor den demokratiske opposition i småborgerskabet kunne finde udfoldelse i forening med arbejderklassen. SPD er således båret af modstridende klasseinteresser, hvis indbyrdes uforenelighed bliver tydelig med klassekampens skærpelse. I løbet af det første årti af det 20. århundrede udvikler der sig i kraft af en skærpelse af klassekampen (spec. massestrejkerne 1905 og den russiske revolution samme år) en profilering af 3 retninger inden for SPD: en småborgerlig fløj, der har Bernstein som vigtigste teoretiske repræsentant, og en arbejderfløj under ledelse af Rosa Luxemburg. Herimellem befinder sig det såkaldte centrum under ledelse af Kautsky. I hele perioden op til valget i 1907 oplever SPD valgsejr efter valgsejr, og der udvikler sig den forestilling inden for det reformistiske centrum, at vejen til socialismen er en kontinuert strøm af valgfremgange: til sidst vil man have det afgørende flertal i parlamentet. Der er blot den hage ved det - og det bekymrede ikke SPD'erne og fik ikke nogen konsekvenser for den måde de reflekterede deres politiske strategi på - at parlamentet reelt ikke havde nogen magt af betydning over for Kejseren. Regeringen udgik således ikke fra parlamentet. Den egentligt revolutionære strømning i SPD under Rosa Luxemburgs ledelse udgør kun en ganske lille minoritet, som ikke har nogen indflydelse. Samtidig med udviklingen af en stadigt mere reformistisk politik udvikles partiapparatet. Det udbygges og der ansættes fra vistnok 1907 og op til krigen en hær af betalte partifunktionærer. Denne byrokratisering af partiet er ikke årsag til reformismens opkomst, men tværtimod et resultat af og videre middel til dens styrkelse. Op til krigen udvikler SPD under indtryk af den chauvinistiske stemning i småborgerskabet sig til det Roth kalder »Vaterlandspartei«.

Det Kautskyske centrum må formodes at have haft en betragtelig arbejderbasis, den revolutionære fløjs lidenhed taget i betragtning. Centrumet er det som holder sammen på de to yderfløje igennem en retfærdiggørelse af den faktiske, reformistiske politik vha en radikal, marxistisk retorik. Dette gjorde det selvfølgelig svært at gennemskue, hvad partiet reelt stod for, og har bestemt ikke befordret en klar politisk stillingtagen i arbejderklassen.

Et instruktivt eksempel på den centraltiske kurs betydning giver massestrejke-diskussionen på Jena-kongressen i 1905. Den af Bebel fremlagte resolution blev tolket som en sejr for massestrejketilhængerne, men i virkeligheden gik den ikke ud over den førte politik. Massestrejkerne blev kun indrømmet en funktion som et middel i den parlamentariske strategis tjeneste, men derimod ikke nogen selvgyltig betydning som revolutionær kampform. Rosa Luxemburg tolkede Jenakongressens udfald som et bevis på partiets muligheder for at udvikle sig i en revolutionær retning - selv hun kunne altså ikke klart gennemskue diskrepansen mellem de faktiske politiske intentioner hos centristen og højrefolk, og den fraseologi, hvormed disse intentioner blev fremmet.

Samtidig med SPDs vækst blev der inden for SPDs rækker opbygget en 'negativ integrationsbevægelse', et (små) borgerligt antisamfund inden for det borgerlige samfund. En lang række kulturelle aktiviteter og fritidsaktiviteter i øvrigt kunne finde udfoldelse i SPD-regi: havekoloniforeninger, sportsforeninger, knejper, vandreforeninger osv. SPD repræsenterede identifikationsrammen for udfoldelsen af en stor del af arbejderklassens livssammenhæng - vel at mærke den traditionelt 'upolitiske' del heraf. I kraft af dette antisamfund var arbejderne ikke kun knyttet til partiet igennem en abstrakt opslutning bag partiets politik i valg-situationen: et kryds på stemmesedlen. Arbejderne var gennem en hel *livsform* bundet til SPD - en livsform, der i kraft af sit småborgerlige indhold har været medvirkende til at afkvalificere den politiske stilling-tagen, ved at lede opmærksomheden bort fra politiske spørgsmål. I relation til specifikke politiske spørgsmål, i relation til udformningen af partiets politiske strategi var SPD et borgerligt vælgerforeningsparti, med et abstrakt forhold mellem vælger/medlem og ledelse. Den abstrakte opslutning bag politikken blev bestyrket gennem en konkret kultur- og fritidsorganisering, som altså reelt havde til funktion at fremme arbejdernes modtagelighed for partiets politik.

Det er klart - som Rabehl fremhæver - at en politik, der ikke tager hensyn til denne karakter af mange arbejderes forhold til SPD, ikke har haft mange chancer for at skille de socialdemokratiske arbejdere fra deres ledere. Venstrekræfterne forholdt sig i deres mobiliseringsstrategi over for socialdemokratiske arbejdere - for så vidt de så problemet og overhovedet havde en strategi på dette område - ikke til de behov, som det socialdemokratiske antisamfund reelt organiserede. Som nævnt organiserede socialdemokratiet disse livsområder på en fundamentalt borgerlig måde: fritidsog kulturaktiviteterne blev apolitiseret, adskilt indbyrdes såvel som fra andre samfundsmæssige sammenhænge. Der var altså tale om en atomiserende organisering.

De politiske forestillinger, som SPD har været medvirkende til at udbrede og forankre i arbejderklassen, kan formentlig bedst belyses ud fra den centristiske position. Man forestillede sig, at kapitalens bevægelseslove så at sige af sig selv ville få kapitalismen til at bryde sammen, og at partiet blot skulle stå klar til at overtage magten, altså skulle være organisatorisk forberedt. Man skulle ikke tilkæmpe sig socialismen i en direkte klassekonfrontation - arbejderklassens aktive medvirken var kun nødvendig ved stemmeurnen og hvis en proteststrejke kunne være tjenlig til en styrkelse af den parlamentariske strategi. I Novemberrevolutionens første fase viser SPD-indflydelsen sin effektivitet: en overvejende del af arbejderne er først og fremmest *demokrater*, først derefter - om overhovedet - socialister. Dette må klart præge den karakter, Novemberrevolutionen fik: Novemberrevolutionen var ikke en socialistisk revolution, der blot mislykkedes, men en borgerlig revolution, som gjorde op med de feudale rester i statsapparatet, dvs. afskaffede kejserdømmet og indførte nationalforsamlingen.

Konklusion

Denne overfladiske SPD-analyse har skullet tjene det formål at pege på karakteren af SPDs forankring i arbejderklassen, og i denne forbindelse den hermed meget udbredte demokratisk-reformistiske holdning i store dele af arbejderklassen som ikke kunne forestille sig noget værre end 'proletariatets diktatur'. Vi har hermed peget på hvilken karakter Novemberrevolutionen måtte få, og hvilke taktiske problemer dette har stillet de revolutionære over for. Det er vigtigt for en forståelse af Roths politikopfattelse at bemærke, at han overhovedet ikke opfatter SPD-indflydelsen i arbejderklassen som et vigtigt taktisk problem for venstrefløjen. Dette hænger nøje sammen med hans opfattelse af den demokratiske kamp og de reformistiske kampmetoder: reformismen tjener ene og alene borgerskabets interesser. SPD-ledelsen bliver i Roths forståelse slet og ret en del af den borgerlige lejr - han er altså ikke tilstrækkelig opmærksom på modsigelserne i SPD. Han kan derfor ikke bestemme, hvilke selvgyldige arbejderinteresser der kan binde store dele af arbejderklassen i loyalitet til SPD. Roth kender kun to muligheder: en total accept eller en total forkastelse af kapitalismen. Følgelig findes der også kun to former for politik: en politik der styrker kapitalismen, og en politik der nedbryder kapitalismen. Tilkæmpelsen af reelle magtpositioner for arbejderklassen inden for rammerne af den eksisterende samfundsstruktur er herefter ikke mulig. En sådan opfattelse kan ikke være resultatet af en marxistisk analyse af betingelserne for en adækvat bekæmpelse og overvindelse af det kapitalistiske samfund. Snarere må man se den som udtryk for en subjektiv radikaliseringsproces, et grundlæggende eksistentielt had mod kapitalismen. En realpolitik med socialistiske mobiliseringsperspektiver er overhovedet ikke tænkelig med dette udgangspunkt. Dette giver reformismen let spil i arbejderklassen: når socialisterne ikke kan opvise reelle aktuelle alternativer har arbejderklassen kun et valg: reformismens form for realpolitik.

Fagarbejderne og kampen for den politiske magt

Roth anvender i sin tilgang til revolutionen og de efterfølgende år en faseopdeling der som sit grundlag har den omtalte spaltning i arbejderklassen.¹⁸

18. Dette kapitel relaterer sig især til Roths kapitel III, »Die zwei Arbeiterbewegungen in der revolutionären Nachkriegsphase«.

»Den professionelle rådsautonomi etape fra nov. 1918 til foråret 1919, der uden enhver politisk magt, uden besvær blir slået i stykker af SPD og generalkommandoen, og perioden fra efteråret 1919 til foråret 1921, hvor det revolutionerede arbejderflertal, fra den »anden« arbejderbevægelses centre, praktisk søger at løse forholdet mellem arbejderautonomi og kampen om den politiske magt. (Roth, s. 56).

Denne faseinddeling svarer rent tidsligt til andre fremstillinger af perioden¹⁹, for så vidt den kan siges at bygge på en reel konstatering af, hvilke lag i arbejderbevægelsen der var dominerende på hvilke tidspunkter. Men hvis periodiseringen kun gir udtryk for en sådan overfladisk registrering af *hvor* kampene forløb, og *hvem* der stod forest i linien, sir det sig selv, at den ikke har nogen videre politisk erkendelsesværdi. Roth begrænser sig da heller slet ikke til dette formale plan, men gir (antydninger af) svar på nogle af de indholdsmæssige spørgsmål, vi finder det væsentligt at stille til en sådan periodeinddeling. Disse spørgsmål kan i første omgang helt groft siges at dreje sig om, hvilken karakter de to perioder har, og hvilke betingelser, der eksisterer for denne »karakter«.

Vi vil i det følgende søge at komme ind på hvilke svar, Roth gir på disse problemer, for derigennem at konkretisere nogle af de problemstillinger, vi tidligere har anført i mere generel form.

Den professionelle rådsautonomi etape

Vi har som sagt allerede i det foregående været inde på en del af den kritik, der kan fremføres mod Roths vurdering og beskrivelse af den første rådsbevægelses politiske karakter, idet vi mener, at Roth ved helt entydigt at fæstne arbejderklassens politiske og faglige organiserings- og kampformer i produktionsprocessen, helt overser, hvad man vagt kan kalde SPDs politiske skoling, som størstedelen af arbejderklassen har ligget under for i årtier. Ved således at gå uden om én væsentlig del af rådernes »opståelses betingelser«, løber Roth en stor fare for at give en abstrakt kritik af dem, fordi han ikke stiller spørgsmålet om hvilken karakter revolutionen havde, dvs. var det en borgerlig demokratisk- eller en socialistisk revolution?

Vi mener, at det afgørende udgangspunkt til forståelse af Roths analyse af den første fase må søges i hans magt-konception. Hvad forstår han ved politisk magt og kampen om denne? I citatet på foregående side, kan man se nogle antydninger af et svar: de professionelle råd mangler »enhver politisk magt«, og de samme råd karakteriseres indirekte ved at den »anden« bevægelse kendetegnes ved *praktisk* at søge at »løse forholdet mellem arbejderautonomi og kampen om den politiske magt«. Det skal vel betyde, at de professionelle råd ikke stiller problemet vedr. kampen om den politiske magt praktisk. Det vil

19. Fx. i de to klassiske fremstillinger af de tyske, arbejderråds historie Kolb: »Die Arbeiterräte in der deutschen Innenpolitik 1918-19«, og v. Oertzen: »Betriebsräte in der Novemberrevolution.«

blive tydeligere senere, men allerede her kan det noteres, at disse råd i Roths politiske forståelse fundamentalt er apolitiske.²⁰

De tendenser, vi kan se i citatet ovenfor, blir uddybet i de følgende sider i hans skrift. Der tegner sig således to aspekter i hans vurdering af rådernes arbejde, der bygger på 1) at rådene udelukkende arbejder for fabriksautonomi, og 2) at de ikke stiller det politiske magtspørgsmål konkret i form af den væbnede kamp.

Mht den isolerede fabrikskamp hedder det fx.:

»Dens (den professionelle rådsbevægelses) mangel består i, at de forveksler spørgsmålet om den proletariske produktionskontrol med magtspørgsmålet slet og ret, at de er forfaldne til den illusion, at der ud af kampen for arbejderautonomi i virksomhederne af sig selv ville opstå et tilsvarende økonomisk system for den restaurerede professionelle arbejder.« (Roth, s. 60)

og længere nede på samme side:

»I novemberrevolutionens afgørende fase, i hine november og december måneder ... forblir arbejdermasserne under fagarbejderavantgardens ledelse, begrænset til kampen for fabriksautonomi.« (Roth, s. 60).

Det er fristende her at se et eksempel på, at Roth blir nødt til at gøre vold på de reale forhold for at kunne fastholde sine teser om den politiske magtkamps form. Det er mildest talt utroligt, at Roth kan henvise til E. Kolb og v. Oertzen i en kildehenvisning,²¹ for er der noget de ikke viser, så er det, at rådsbevægelsen i november/december var rettet mod fabriksautonomien. Ifølge disse fremstillinger er det karakteristiske for rådernes virke i denne fase, at de i overvejende grad rettede deres opmærksomhed mod forvaltningsapparatet og de socialpolitiske områder. Roths beskrivelse passer bedre på det, der med v. Oertzens betegnelse kan kaldes »det rene rådssystem«²². Der var her tale om, at en række ledende rådsteoretikere i foråret 1919, især i Berlinområdet, udfærdigede sindrige planer for rådsopbygningen uden egentlig at have muligheder for at gennemføre det p.a. de kontrarevolutionæres styrke. Roth foretager tilsyneladende slet ikke denne skelnen og ser istedet bedriftsråd overalt.

Hidtil er karakteren af den »politiske magt« kun beskrevet i sin negative form: de politiske råd stiller *ikke* spørgsmålet om magt »konkret«, og i samme negative bestemmelse hedder det s. 58: »alt hvad der driver dem frem ... sker under etiketten af pacifisme, defensivitet, panisk *angst* for at bestemme klassemagten.« Men hvad er så den egentlige bestemmelse af klassemagten? Roth er meget sparsommelig med de mere positive beskrivelser, men det kan bl.a. ses i fortsættelsen af ovenstående citat s. 60

»alle initiativer, der går ud over dette (dvs. den begrænsede kamp for fabriksautonomi. F. og O.), der konkret presser på med bevæbning og magterobring, blir paralyseret ...« (Roth, s. 60).

20. Det skal lige bemærkes, at Roth jo osse betegner rådene som »professionelle«, i modsætning til samtlige andre fremstillinger vi er stødt på, hvor betegnelsen er »politiske arbejder- og soldateråd«.

21. Roth, s. 60.

22. von Oertzen, kapitel 4.

og bjergarbejderne fra Hamborn fremhæves for »konkret at stille magtspørgsmålet: de bevæbnede sig under en strejkeaktion på deres eget bjergværk, greb ind i kampene på naboværkerne, og begyndte fra gruberne at føre en mobil lilleputkrig mod de opmarcherede frikorps.« (Roth, s. 65, 66).

Det fremgår her klart, hvorfor Roth ikke kan betragte de professionelle råd som »politiske«, fordi den »konkrete politiske kamp« i hans forståelse er lig den væbnede kamp. Som vi tidligere var inde på, blir Roths kritik af rådene let abstrakt, og dermed apolitisk, fordi han ikke inddrager de objektive og bevidsthedsmæssige forudsætninger, der eksisterer for rådernes arbejde. Denne ahistoriske tendens blir yderligere forstærket ved, at han udelukkende stiller problemet om magtkampen, som et spørgsmål om at gribe til våben eller ikke, og derved ophøje denne form til generel målestok for, hvorledes den socialistiske kamp kan og skal føres.

Vi vil i det følgende konkretisere denne kritik ved positivt at beskrive hvilke arbejdsopgaver rådene stod overfor og/eller stillede sig. Herigennem vil vi søge at komme ind på hvilke betingelser rådene arbejdede på, såvel i forhold til rådsdeltagernes subjektive erfaringsgrundlag, som i forhold til den genstridige omverden. Dette vil vi gøre på baggrund af 3 fremstillinger af de politiske råd i Hamburg, Bremen og Frankfurt.²³

De politiske råds styrkeforhold og arbejdsopgaver

Roth har for så vidt ret i, at de s.k. professionelle råd ikke gik ind i et væbnet opgør med statsmagten, men denne konstatering siger i sig selv ikke meget. Det blir derimod betydningsfuldt, når Roth tar det som udtryk for, at USPD- og rådsteoretikerne anser »enhver diskussion af problemet vedr. omvæltningen af de politiske »Herrschafts«forhold for overflødige« (Roth, s. 59) eller ved moralsk at kritisere dette forhold som et udslag af »pacifisme og panisk angst«.

De politiske råd var ikke »bange« for at udøve proletariatets klassemagt, der var derimod tale om at størstedelen af arbejderne og soldaterne, der indgik i rådene, simpelthen ikke havde nogen forestilling eller ønske om at udøve proletariatets diktatur, i form af et væbnet opgør med staten, med arbejder- og soldaterrådene som udgangspunkt, og den socialistiske rådsrepublik som mål. Dette kan bl.a. læses ud af afgørelsen af kampen om indkaldelsen af national-

23. Efterhånden som arbejdet med det historiske stof skred frem voksede behovet for stadig større nøjagtighed og konkretisering af rådernes arbejde, indre styrkeforhold, lokale særpræg etc. De 3 fremstillinger vi her refererer til skulle således tjene dette formål. Det drejer sig om: H. Laufenberg: »Die Räteidee in der Praxis des Hamburger Arbeiterrates«; P. Kuckuk (udg.): »Revolution und Räterepublik in Bremen«; E. Lucas: »Frankfurt 1918-19: der Arbeiter- und Soldatenrat. Von der Doppelherrschaft zum Einmarsch der Reichswehr«. Som det er tilfældet med det øvrige historiske stof vil vi ikke benytte disse kilder til at give en detaljeret sammenhængende fremstilling af perioden; den kan man finde andre steder. Istedet bruger vi materialet som kilde til en tematisering af nogle af periodens centrale problemstillinger.

forsamlingen overfor bibeholdelse og styrkelse af rådene²⁴. De delegerede på den I. Rådskongres i december 1918 vedtog så at sige deres egen ophævelse ved med stort flertal at fastsætte valget til nationalforsamlingen. Med dette mener vi *ikke*, at rådernes skæbne afhang af denne afstemning, men at den kan ses som en vigtig indikator på hvilken socialismeopfattelse en væsentlig del af arbejderklassen stod for på dette tidspunkt, nemlig ønsket om en borgerligt demokratisk republik. I forbindelse med denne diskussion, skal det lige bemærkes, at der i mange råd fandt en udvikling sted blandt de lokale SPD-medlemmer, der var udtryk for et skred til venstre for den socialdemokratiske rigsregering.

Denne dominans af demokratisk sindede SPD'er og soldater (der overvejende var SPD-tilhængere) viser sig osse i de lokale råd at udgøre en magtfaktor, der ikke kan besværges bort ved radikale krav.

I Bremen fx. opstiller de venstreradikale umiddelbart efter revolutionens begyndelse, d. 9, en række krav, der sådan set meget »konkret« stiller spørgsmålet om proletarietets klassemagt ved at kræve: »arbejderrådene danner i forbindelse med soldaterrådene grundlaget for tilkæmpelsen og overtagelsen af den politiske magt. En aktionskomite, valgt ud af arbejderrådet, skal gennem underkommissioner bemægtige sig de tidligere forvaltningsfunktionærers arbejdsområder« og videre i punktform kræves der: 1) dannelse af en rød proletarisk garde, 6) nationalisering af store og middelstore grundbesiddelser, 7) nationalisering af bankkapitalen bjergværkerne - overhovedet enhver folkeøkonomisk vigtig storbedrift. (cit. efter P. Kuckuk s. 35).

Der stiller sig i forbindelse med disse krav to centrale problemer for de venstreradikale tendenser i forbindelse med magtforholdene i rådene: nemlig 1) forholdet til soldaterne, og 2) forholdet til de borgerligt demokratiske SPD- og fagforeningsrepræsentanter.

Soldaterrådet

Det var et karakteristisk træk i revolutionen såvel på centralt regeringsplan (dvs. Berliner Vollversammlung og Vollzugsrat²⁶) som på lokalt plan, at rådene

24. Det afgørende spørgsmål om videreførelse og udbygning af et rådsdemokrati eller oprettelse af et borgerligt parlamentarisk demokrati var efter Kolbs vurdering (Kolb, s. 198) allerede klart inden selve rådskongressen, fordi der var et klart flertal af SPD-delegerede (ud af ca. 500 delegerede var de 300 SPD'er), som alle bakkede deres ledelse op i dette spørgsmål. Jvnf. referatet fra kongressen, »Allgemeiner Kongress der Arbeiter- und Soldatenräte. Berlin 16. bis 21. Dezember 1918«, Kritische Bibliothek der Arbeiterbewegung nr. 1. Olle und Wolter, Berlin 1973.

25. Se afsnittet om Bremer linksradikale i næste kapitel.

26. Berliner Vollversammlung, der første gang trådte sammen d. 10. nov. 1918, fik frem til I Rådskongres nærmest status af landets øverste rådsforsamling. Ud af denne forsamling valgtes det s.k. Vollzugsrat (7 SPD, 7 Revolutionäre Obleute og 14 soldater), der skulle tjene som eksekutivkomite for rådsforsamlingen. Desuden skulle det have en - meget vagt formuleret - kontrollerende funktion overfor regeringen, Rat der Volksbeauftragten (3 SPD og 3 USPD), som havde dannet sig selv udenom rådsforsamlingen.

var sammensat meget spredt i henseende til klassetilhørsforhold, samt at de proletære soldater for størstedelens vedkommende gik ind i rådernes arbejde med den grundlæggende holdning, at deres opgave var at etablere ro og orden. Det skulle først og fremmest ske ved at demokratisere militæret og forvaltningen, og få gennemført frie og lige valg til et parlament. Den spaltning, der havde fundet sted mellem SPD og USPD, fremstod for mange af de hjemvendte soldater, som nogle tåbelige personlige uoverstemmelser, hvorved den politiske forskel mellem venstrefløjen i USPD og SPD i høj grad kunne blive opslugt af SPDs parole »ikke broderkamp!«.

På denne baggrund er det ikke underligt, at de venstreradikales krav om arbejderbevæbning i en rød garde, i de fleste tilfælde måtte blive et slag i luften. I Bremen tilfældet illustreres det tydeligt ved, at der umiddelbart forud for de ovenfor nævnte krav fra d. 9 november, og forud for »Aktionsprogram der Bremer Linksradikalen«, der udsendtes d. 22 november (ibid. s. 43, 44), var blevet udsendt to erklæringer fra soldaterrådet, hvor det lakonisk meddeles, at »soldaterrådet forpligter sig til at sørge for ro, orden og sikkerhed«, »soldaterrådets anordninger skal osse følges af civilpersoner« (fra d. 7. nov.) og d. 22 meldes det, at »forsamlingen af tillidsmænd ved bremer garnisonen afviser dannelsen af en kommunistisk rød garde. Hæren betragter sig som bærer af revolutionen og er osse den eneste berettigede (berufene) magt til dens sikring«.

Så længe soldaterne således betragtede sig som den »eneste bærer af revolutionen«, var det osse dem, der sad på den væbnede magt. Og denne magt blir i alle tre byer brugt til at gennemtvinge magtforskydninger i rådernes sammensætning og politiske linie. Der tegner sig det generelle billede de tre steder, at venstrefløjen i USPD og de venstreradikale i de første dage efter revolutionens start forsøger at få et forspring for de moderate demokratiske kræfter, ved at det simpelthen lykkes dem at holde SPD og fagforeningerne ude fra de første aktionsudvalg. Med få variationer er billedet så videre, at SPD kort tid efter får enten paritetisk stilling eller ligefrem dominans i rådet, bl.a. p.a. soldaternes magt. I Frankfurt er situationen den, at USPD ved valget af det første Vollzugsausschuss har fået trumfet igennem at repræsentationen skal være 7:2 (USPD: SPD), men få dage efter »forlangte soldaterrådene ultimativt paritetisk sammensætning af Vollzugsausschuss, i modsat fald ville de overtage den fulde magt« (Erhard Lucas, s. 30). Vollzugsausschuss bestod derefter af 7 USPD'er og 7 SPD'er.

I Hamburg viste soldaterrådene sin styrke ved under diskussionerne op til den første rådkongres simpelthen »af egen Machtvollkommenheit«, at fordoble dets antal i arbejder- og soldaterrådet fra 15 til 30 repræsentanter, så der nu var lige sammensætning mellem soldater og arbejdere.« (Laufenberg, s. 612).

Arbejderrådenes demokratiske karakter

Vi vil nu vende tilbage til de venstreradikales forhold til de reformistiske, demokratisk-parlamentariske arbejdere, og hermed kommer vi ind på hvilke opgaver, rådene stod overfor. Vi mener, at der her stillede sig en række konkrete politiske problemer, som Roth derimod tilsyneladende ikke kan betragte som relevante arbejdsopgaver for et revolutionært arbejderråd. P.a. hans opfattelse af, hvad politisk magtkamp er, kan han sige, at rådene handlede som om de ikke erkendte eksistensen af militær og forvaltning. Vi vil tværtimod mene, at de i allerhøjeste grad handlede som om de erkendte eksistensen af disse instanser. De problemer, der gav sig i den specifikke historiske situation var opgaver som: videreførelse af forvaltningen efter krigssammenbruddet, sikring af levnedsmiddelforsyningerne, tilbagetransport af frontsoldaterne, sikkerhedsforanstaltninger i denne forbindelse, arbejdsløshedssupport, betaling af soldaterne etc.

Stillet overfor disse akutte problemer, kunne USPD i samarbejde med radikale grupper ikke opretholde deres udelukkelse af SPD'erne. Det viste sig i det øjeblik, de skulle nedsætte underudvalg til varetagelse af de forskellige kontrollerende og udøvende funktioner, som rådene skulle udføre efter, at militæret var brudt sammen, og efter at rådene havde overtaget magten fra de afsatte senater og borgerforsamlinger.

I Bremen var forholdet som sagt det, at Bremer Linksradikalen krævede »bemægtigelse af de tidligere forvaltningsfunktionærers arbejde«, men da de 6 underudvalg skulle dannes (fx. finans- og fabriksvæsen) viste det sig, at pladserne ikke kunne besættes, pga. USPDs og Linksradikales manglende fagkundskab. Resultatet blev, at SPD- og fagforeningsfunktionærer alligevel blev inddraget i disse udvalg, og oven i købet udgjorde flertallet. De venstreradikale kunne ikke engang stille folk til alle udvalgene.

Der var på ingen måde tale om, at disse udvalg skulle erstatte det egentlige forvaltningsapparat. Arbejder- og soldaterrådet måtte sikre sig det afsatte senats loyalitet og forsikringer om videreførelse af de gamle funktioner. Der var ligefrem i nogle tilfælde tale om, at senatet bibeholdt kontrollen med visse vigtige områder, fx. finansdeputationen; hvorved de havde en vigtig fortrinsstilling i forhold til arbejder- og soldaterrådet i de senere opgør. (Den bremeriske rådsrepublik, udråbt d. 10 januar fik fx. en meget kort levetid, fordi bankerne en uge efter lukkede for kreditten. Så enkelt.)

I Hamburg gentager det samme sig i arbejderrådets kommissioners arbejde. De vigtigste kommissioner er efter Laufenbergs mening: justits-, sikkerheds-, uddannelses- og handels- og industrikommissionen. Under den sidste dannedes en vigtig socialpolitisk afd., der skulle »forberede udbygningen af rådssystemet i bedrifterne, og dermed bane vejen for deres socialisering ... »Men konsekvenserne af kommissionernes arbejde var ret få:

»Resultaterne af kommissionens arbejde forblev desværre langt bag de udstukne mål, der på intet område blev nået bare tilnærmelsesvis, hvor skylden lå lige så meget på mangel af egne kræfter, som modstanden fra funktionærerne og direktørerne.« (Laufenberg, s. 598).

I forbindelse med socialiseringen søgte rådet meget »konkret« at løse magtproblemet, idet det arbejdede på at udbygge rådssystemet i bedrifterne. Sagen var, at rådet igennem længere tid havde forhandlet med det nydannede Wirtschaftsrat (bestående af kapitalister, finansfolk etc.) om gennemførelsen af socialiseringen. Men p.a. magtforholdene i byen og rigsregeringens uvilje mod virkelige økonomiske forandringer, var rådet ikke istand til at gennemtvinge en ændring i produktionens styring. Derfor søgte rådet at udbygge og styrke rådsorganiseringen i bedrifterne for at oparbejde en magtfaktor på fabrikkerne og værfterne. Disse intentioner (Laufenberg, s. 604-5) kan - ihvertfald på vores spinkle informationsgrundlag - tages som udtryk for et realistisk, og med Roths ord, konkret forsøg på at udvide magtområdet, til ikke alene at omfatte det rent »politiske«, i form af kontrol og overtagelse af de gamle forvaltningsfunktioner. Men revolutionen befinder sig ikke i fri luft, som Rosa Luxemburg udtrykker det, den eksisterer hele tiden i forhold til og på baggrund af kontrarevolutionens pres. Således osse i dette tilfælde. Udbygningen af rådssystemet fusede ud, »da rådets magt svandt ind og det ikke længere besad kraften til at udføre udkastet« (Laufenberg, s. 605).

Til slut vil vi give et enkelt eksempel fra Frankfurt. Her stillede problemet med h.t. levnedsmiddelforsyningen og sikkerheden sig meget påtrængende. Det var i første omgang et generelt problem for arbejder- og soldaterrådene i hele landet at skulle varetage sikringen af levnedsmidler, fordi dette område under krigen havde ligget under Generalkommandoens kompetence. Hele dette apparat var ved krigens slutning brudt sammen. For Frankfurts vedkommende, og velsagtens for hele frontliniens, stillede tilbagetransporten af frontsoldaterne så yderligere arbejder- og soldaterrådet overfor en overvældende opgave i de første måneder. De skulle helt elementært sørge for mad og indkvartering til millionvis af soldater (i den første måned blev 2 mill. soldater transporteret gennem byen). Det var desuden et konstant problem, at de kontrarevolutionære kræfter forsøgte at mobilisere frontsoldaterne mod arbejder- og soldaterrådene, ved at agitere for dannelse af anti-kommunistiske frikorps.

Vi har med disse spredte eksempler slet ikke kunnet give en dækkende fremstilling og vurdering af rådernes arbejde. Vores kilder er alt for mangelfulde til at kunne give en egentlig vurdering af de radikales muligheder i de reformistisk dominerede råd; forstået på den måde, at vi ikke mener os istand til at kunne afgøre om fx. Bremer Linksradikalen kunne have forholdt sig anderledes end de gjorde overfor det gamle forvaltningsapparat, ved f.x. på en eller anden måde at gennemtvinge en fuldstændig kontrol med finansvæsenet.

Vi har derimod villet påpege, at rådene i denne bestemte kampfase af novemberrevolutionen, stod overfor nogle magtinstanser og nogle konkrete, nødvendige opgaver, som ikke kunne fejles af bordet med en henvisning til deres a-politiske karakter. Vi har villet vise, at Roth i sin vurdering og beskrivelse af

den professionelle rådsbevægelse har »forkortet« historien ved at stille det militante opgør med fjenden som generel målestok for hvilken politisk relevans en given klassekamps form har.

Roth medgir den professionelle rådsbevægelse, at den godt nok »meget vel er istand til at blokere for det kapitalistisk-fagforeningsmæssige demobiliseringsprojekt« (Roth, s. 60), fordi den har »tilsvoret sig restaureringen af en historisk forlængst overhalet udbytningssituation« (Roth, s. 59). Men det er »kun« en blokering, en rent defensiv modstand, som ikke er udtryk for den »rigtige« klassekamp: »klassekonfrontationen forskyder sig i revolutionens anden fase til sit 'reale Ebene'« (Roth, s. 66). Der ligger i denne formulering en tydelig tendens til at dogmatisere én bestemt type kamp; at ophæve den til *formen* for klassekamp.

Den »anden« arbejderbevægelse som politisk subjekt

Vi vil i dette afsnit diskutere Roths vurdering af den såkaldt anden arbejderbevægelse som en bevægelse. Som tidligere nævnt går Roth ud fra nogle reelle tendenser i den tyske arbejderklasse. Massearbejdernes større militans er således oplagt - men militansen alene gør det jo ikke. Ud fra den organisationsdebat, der finder sted i tilknytning til massearbejderne, og ud fra de organisationstiltag, som finder sted især i løbet af sommerenefteråret 1920, skal vi prøve at vurdere Roths *politiske* konklusioner på massearbejdermilitansen. I forbindelse med dette projekt er der det problem, at det ikke fuldstændigt entydigt kan afgøres, hvilke organisationstiltag, som repræsenterer massearbejderlinjen inden for arbejderklassen. Der findes dog forskellige holdepunkter: Efter den 1. revolutionsfases nederlag med indførelsen af Nationalforsamlingen forskydes revolutionens geografiske tyngdepunkt til Ruhr og det midttske område med Halle-Merseburg som centrum. Vi skal altså vende os herimod i vores søgen efter massearbejderorganisationerne. Videre nævner Roth i sin omtale af reaktionerne på den første fases nederlag nogle unionistiske organisationsforestillinger som (skulle være) arbejderne konklusion herpå.

Eftersom den organisatoriske adskillelse af de to arbejdertendenser først finder sted i løbet af revolutionen, og da den debat, der finder sted her er præget af debatten under krigen, må vi tage vores udgangspunkt i organisationsdebatten under krigen. Vi vil i denne sammenhæng beskæftige os med den indflydelse, erfaringerne med SPDs politik under krigen fik for de revolutionæres organisationsdebat.²⁷

27. Vores fremstilling bygger her på: H.M. Bock: »Syndikalismus und linkskommunismus 1918-23«, op.cit.

Den revolutionære krigsopposition

Hvor de revolutionære tendenser i arbejderbevægelsen op til krigen kun havde været organiseret som uformelle fraktioner inden for SPD, satte der under krigen en afklarings- og selvstændiggørelsesproces ind, hvis umiddelbare anledning var SPDs borgfredspolitik (der som fremhævet af Roth var alt andet end 'borgfred', set med arbejderøjne). Bl.a. tilskyndet af SPD-højrefløjens ønsker om en annexionsfred skilte det Kautskyske centrum sig ud fra SPD og dannede en selvstændig fraktion i rigsdagen, »Sozialdemokratische Arbeitsgemeinschaft« (S.A.). I 1917 følger den egentlige organisatoriske selvstændiggørelse med dannelsen af USPD igennem en sammenslutning af S.A. og Spartakusbund. Organisationsdebatten på USPDs stiftelseskongres viser, hvilke konsekvenser de revolutionære har draget af SPDs politik. Den grundlæggende tematik i diskussionen er masse-fører problematikken. Fritz Rück, der taler for Spartakusbund i organisationsspørgsmålet, lægger stor vægt på, at partiets holdning skal fastlægges ud fra stemningen i masserne (underforstået: i SPD udformede førerne suverænt politikken), desuden går han kraftigt ind for at de lokale organisationer får stor selvstændighed. Der var en udbredt antibyokratisk stemning blandt spartakisterne, man talte imod betalte funktionærer, højst 5% af slagsen og i den dur. Man ser, at de revolutionæres kritik retter sig mod den organisatoriske form som årsag til udviklingen af den politik, de var utilfreds med. Det egentlige politiske problem i denne diskussion er opfattelsen af forholdet mellem masse og parti: om det er *massen* eller *partiet* der er subjektet. Den principielle forskel i positionerne omkring dette punkt kan exemplificeres vha diskussionen mellem Kautsky og Pannekoek i Die Neue Zeit (vistnok ca. 1912).

Den umiddelbare foranledning til diskussionen - som er en slags fortsættelse af massestrejkedebatten fra 1904-6 - er den stagnerende tendens i vælgeropslutningen om SPD. Det diskuteres altså hvordan SPD kan styrkes. Kautsky måler arbejderklassens styrke efter dens organisationsgrad. Det afgørende for ham er hvor mange arbejdere, der er medlemmer af parti og fagforening. Han fremhæver den lave organiseringsgrad og konkluderer herudfra, at hovedvægten må lægges på styrkelsen af organisationen. Massestrejken kan for Kautsky kun komme på tale som et *middel* til at fremme den parlamentariske strategi, vælgeropslutningen, men har ikke nogen rolle som selvstændig kampform, som udtryk for arbejderklassens måde at radikaliseres på. Kautsky hælder i denne debat sit hoved til kapitalens udviklingslovmæssigheder: kapitalen bevæger sig af sig selv hen imod sit sammenbrud. Det gælder om ikke at risikere noget, altså ikke risikere massestrejken. I Kautskys opfattelse er partiet bevægelsens centrum, den egentlige målestok for dens styrke. Det er altså *partiet*, der er subjektet. Pannekoek fremhæver heroverfor, at bevægelsens styrke og klassekarakter ikke afhænger af organiseringsgraden. Det afgørende er placeringen i forhold til produktionsprocessen: 29% hhv. 56% af samtlige tyske arbejdstagere er placeret i middelstore hhv. store bedrifter. Hvor Pannekoek altså vurderer

de revolutionære udviklingsmuligheder i relation til klassen og dens placering i produktionen, fixerer Kautsky alene på medlemsbogen. Hos Pannekoek er det altså *klassen, der er subjektet*. Bock trækker den principielle uenighed mellem Kautsky og Pannekoek op således: »For Kautsky består organisationen kun i de virkelige, konkrete forbund eller foreninger, og bliver kun holdt sammen i kraft af statutternes ydre binding. Denne ydre form ser han truet af den revolutionære aktion og med deres (organisationernes (O&F)) falden bort (er) alt tabt.«²⁸ En sådan opfattelse må naturligvis have som konsekvens, at partiet bliver en hemsko for klassens udvikling af selvstændige, revolutionære kampe. Debatten under krigen blandt de revolutionære er i høj grad et opgør med dette syn på forholdet mellem masse og parti. Over for Kautskys overbetoning af partiets og organisationens betydning står Pannekoeks overbetoning af massespontantiteten: »Organisationsånden, sammenhørighedsånden (Geist), hvorigennem arbejderne overalt optræder som enig masse, hvorigennem den organisatoriske handlen for dem er blevet til anden eller rigtigere til første natur.«²⁹

Opgøret med SPDledelsen og dens politiske og organisatoriske forestillinger, partiets hæmmende indflydelse på klassens selvstændige aktiviteter følger i en stærkt følelsesladet form. Om denne reaktion på SPDs udvikling og de revolutionæres forståelse af den konkluderer Bock:

»Den stærkt følelsesladede afvisning af politisk ledelse, som var fremgået af opgøret med partiledelsen, var blandt medlemmerne den mest almene og udbredte oppositionsform og forblev indtil 1921 den mest konstante socialpsykologiske faktor bag massetiløbet til de venstreradikale organisationer.« (Bock, s. 60).

Selv om det er tænkeligt, at Bock overvurderer betydningen af SPDs manipulationer, er det uomtvisteligt, at opgøret med SPD spiller en central rolle for den videre debat i den venstreradikale tendens. Bl.a. får identifikationen af erfaringerne med SPD-ledelsen med hvad man kan forvente af et politisk lederskab overhovedet, afgørende betydning for de syndikalistiske og unionistiske tendensers forhold til partimæssig organisering. Opgøret med SPD influerer altså afgørende på den forståelsesramme, inden for hvilken de organisatoriske problemer bliver diskuteret inden for massearbejdertendensen. SPDs politik under krigen har således - modsat Roths antagelse - anden betydning for massearbejderne end en ændring i klassekonfrontationsmodusen.³⁰

Det skal medtages i en vurdering af denne konklusions vægt at Bock næppe underdriver i sin fremhævelse af SPD-byrokratiseringens betydning for debattens udvikling. At en stor del af de revolutionære kritikere af SPD forstår SPDs udvikling som et udslag af lederskabets selvstændiggørelse, byrokratiseringen mv. er på baggrund af det af Bock fremførte citatmateriale hævet over tvivl.

28. Ibid. s. 52-53.

29. »Die Machtmittel des Proletariats«, citeret fra Boch, op.cit., s. 53.

30. Jvf. Roth, s. 43.

Modsætninger inden for den revolutionære opposition³¹

Spartakus-bund er egentlig delt i to tendenser, repræsenteret ved Rosa Luxemburg og Karl Liebknecht. Rosa Luxemburg kritiserer som en af de første SPDs reformisme, men drager ikke nogen organisationsteoretiske konsekvenser her mht det revolutionære partis struktur, hvilket hun bliver kritiseret hårdt for af de venstreradikale, bl.a. Laufenberg. Når hun ikke foretager et opgør med SPDs organisationsstruktur (selvom hun altså nok er uenig) kan det skyldes, mener Bock, at hun hele tiden ønsker, at venstrefløjen skal forblive som opposition inden for partiet. Hun argumenterer imod en organisatorisk selvstændiggørelse af oppositionen, såvel ved dannelsen af USPD som ved dannelsen af KPD(s), fordi hun mener, at de revolutionære må arbejde *inden for* rammerne af de organisationer, arbejderne er tilknyttet. Hun er altså bange for, at selvstændiggørelsen - her tænkes på KPDs dannelse - vil udvikle sig til en sekt, som ikke har noget fodfæste i arbejderklassen. En anden grund til, at hun ikke tilslutter sig kritikken af SPDs udvikling i relation til fører-massediskussionen, er, at hun ikke er enig i det føderalistiske grundlag, hvorpå kritikken fremføres.³² Hendes organisatoriske forestillinger implicerer således ikke en benægtelse af nødvendigheden af en politisk ledelse, således som den føderalistiske opposition tenderer imod at gøre det. Roth karakteriserer den tendens i Spartakusbund, som Rosa Luxemburg repræsenterer, som en fagarbejdertendens. Denne tese er vi sådan set ikke i stand til at vurdere. Man kan dog bemærke, at Spartakusbunds rekrutteringsbasis var særdeles uhomogen - i januarkampene indgik i meget væsentlig grad *pjalteproletarer*.

Den anden tendens inden for Spartakusbund - angiveligt massearbejdertendensen - er repræsenteret ved Karl Liebknecht. I organisationsspørgsmålet går Karl Liebknecht ind for en selvstændiggørelse, ligesom han modarbejder en stram organisationsform med en politisk ledelse med vide beføjelser.

Die Bremer Linksradikale

De kendteste skikkelser med tilknytning til Bremer Linksradikale (hvis organisation op til KPD(s) dannelse først hedder Internationale Sozialisten Deutschlands, senere IKD (hvor K står for Kommunisten) er Johannes Knief og Paul Frölich, som sammen redigerer tidsskriftet »Arbeiterpolitik«. Gruppens synspunkter udtrykkes bl.a. af Pannekoek, hvis synspunkter i fører-massediskussionen vi tidligere har været inde på. Bremerfolkene kritiserer Spartakusbund for at gå sammen med centristerne i USPD - de skulle dermed holde

31. Betegnelsen den revolutionære opposition bruges her som fælles betegnelse for såvel den venstreradikale tendens som den tendens, der senere bliver grundstammen i KPD efter udskillelsen af de venstreradikale.

32. Dette fremgår ifølge Bock især af 'Junius' brochuren.

en bagdør åben til SPD. I organisationsspørgsmålet ligger de altså nærmere Liebknecht-tendensen i Spartakusbund end Rosa Luxemburgs fløj. Dette bliver tydeligt på KPD(s)s stiftelseskongres, hvor de venstreradikale synspunkter på organisationsspørgsmålet (lokalsoorganisationernes beføjelser over for ledelsen) og deltagelse i parlamentsvalget sejrer: stor magt til de lokale organisationer, afvisning af deltagelse i parlamentsvalget.³³

»Die Hamburger Linksradikale«

Med henblik på den senere diskussion af massearbejdernes organisationsdebat er Hamburgfolkenes bidrag til diskussionen under krigen vigtigt. Især i spørgsmålet om karakteren af arbejderklassens faglige organisering, om forholdet mellem faglig og politisk organisering ligger Hamburgfolkenes synspunkter tæt op af de synspunkter, som Roth karakteriserer som arbejderklassens typiske konklusion på den 1. revolutionsfases nederlag. Hamburgfolkene arbejder for en organisering, der er bygget op med de enkelte bedrifter som grundenhed, sammenfattet i industriforbund. Man mener, at det hidtidige faglige organisationsprincip (hvor arbejderkvalifikationerne udgør det organisatoriske princip) er overhalet af den kapitalistiske udvikling - reelt er bedrifterne klassekampens udgangspunkt. De forestiller sig, at massestrejken (generalstrejke) er indledningen til revolutionen, og at den økonomiske kamp slår om i en politisk aktion, når de uorganiserede masser træder i aktion. Hamburgfolkene er altså nogle af de tidligst formulerede repræsentanter for den unionistiske organiseringsform (bedrifterne og industriforbundene udgangspunkt, unionen en *enhedsorganisering*, som overvinder adskillelsen mellem økonomisk og politisk organisering (i fagforening-parti) (se Bock, s. 79-80)). Hamburgerfolkenes forestillinger er påvirket af IWW³⁴, som drev en kraftig agitationsvirksomhed bl.a. i Hamburg.

Det rids, vi her har givet af nogle af de vigtigste positioner i det revolutionære venstre under krigen har ikke skullet rejse en debat om forholdet mellem masse og parti, mellem spontanitet og politisk ledelse (ikke fordi vi ikke mener, at det ikke er relevant, men fordi vi ikke er i stand hertil nu). Det skal vise, dels

33. KPD splittes senere (oktober 1919) på disse spørgsmål.

34. International Workers of the World (IWW) blev grundlagt i USA i 1905. En meget militant organisation med et stort islet af anarkistiske og anarkosyndikalistiske arbejdere, indvandrere fra Øst- og Vesteuropa. IWW var en organisation, som stod *uden for* såvel I. som II. internationale traditionerne. IWW organiserede det amerikanske proletariat i overensstemmelse med dets særlige vilkår: Det var sammensat af etniske minoriteter, indvandrere, var yderst mobilt (hverken bundet til fag eller fabrik). IWW er involveret i nogle af de mest voldsomme klassesammenstød i USA på dette tidspunkt. Bologna: »Zusammensetzung der Arbeiterklasse und Theorie der Partei an den Anfängen der Rätebewegung«, i: Bologna/Cacciari: »Zusammensetzung der Arbeiterklasse und Organisationsfrage«, op.cit., s. 16f.

hvordan venstreoppositionen er så dybt splittet på organisatoriske spørgsmål, at den ikke på længere sigt ville kunne optræde som samlet bevægelse, dels vil vi vise, hvordan organisationsspørgsmålet bliver diskuteret på baggrund af erfaringerne med SPD og massestrejkerne 1905, men *ikke* i relation til hvilke krav kapitalens organisering, de objektive forudsætninger for en overvindelse af kapitalismen stiller til en revolutionær organisering. Efter Rabehls mening er det revolutionære venstre for længe knyttet til SPD og dermed præget af opgøret med SPD. »Den politiske gennemførelse af indsigt i nødvendigheden af proletariatets revolutionære organisation, ensbetydende med en spaltning af SPD var blevet forsøgt for sent af de distinkte venstre (die deutlichen Linken)«³⁵ Alle de vigtige organisatoriske erfaringer kunne derfor først gøres under revolutionen.

Fastholder man samtidig, at de revolutionære - ud over deres relative teoretiske uafklarethed mht. kapitalismens udvikling³⁶ og deres organisatoriske svagheder - endvidere udgjorde en temmelig lille flok - så er det klart, at de ikke kunne give Novemberrevolutionen karakter af en proletarisk socialistisk revolution. Så meget mere, som der sandsynligvis ikke var større klangbund for den revolutionære agitation. Ifølge Bock (op.cit., s. 117) var 'den aktivistiske tendens' meget aktiv mht agitation og propaganda, men uden større effekt. En del af forklaringen har vi været inde på i omtalen af SPD og betydningen af den borgerligt-demokratiske skoling af arbejderne. Krigstrætheden har sikkert også spillet en rolle.

Det her fremførte er ikke i sig selv et bevis imod Roths tese om fagarbejdernes dominans i arbejderbevægelsen under og efter krigen, indtil rådsbevægelsens nederlag. Men det er et forsøg på at rejse problemerne omkring SPDs indflydelse i arbejderklassen, karakteren heraf, karakteren af de forestillinger om klassekamp og socialisme, som SPD havde medvirket til at udbrede i arbejderklassen, på den ene side, på den anden side det revolutionære venstres teoretiske, organisatoriske og størrelsesmæssige svaghed, alt dette peger på nogle praxismuligheder, som ikke giver sig ud fra Roths tilgang. Det åbner for en diskussion af, hvilke taktiske problemer det revolutionære venstre i grunden stod over for, hvilke betingelser de måtte fungere under mv. Vi løser ikke alle disse problemer (for så vidt som vi overhovedet får arbejdet os frem til alle de vigtige problemer), men vi prøver at pege på en indfaldsvinkel på dette afsnit af vor periode (1918-23), som i langt højere grad end Roths tilgang muliggør en adækvat politisk vurdering af historien.

35. Hans-Dieter Heilmann og Bernd Rabehl: »Die Legende von der 'Bolschewisierung' der KPD«, i: SoPo-Reprint, Erlangen 1974, s. 419. Oversat i: Rabehl: Den tyske arbejderbevægelse, særnummer af Politiske Arbejdstekster, 1975, s. 120.

36. Mange venstre-radikale mente, at kapitalismen stod foran sit umiddelbare sammenbrud, mens Rosa Luxemburg mente, at overvindelsen af kapitalismen var ensbetydende med en lang proces.

Reaktionerne på rådsbevægelsens nederlag i den venstre kommunistiske bevægelse

Under hele Novemberrevolutionens første fase (efterår 1918, begyndelsen af 1919) havde syndikalisterne (»Freie Vereinigung«) stået temmelig stærkt i Ruhrområdet, og havde spillet en vigtig rolle i strejkerne her. En egentlig massetilstrømning følger imidlertid først efter nedslagtningen af den store generalstrejke i april 1919. Arbejderne forlader fagforeningerne (de socialdemokratiske) i massevis. Da syndikalisterne havde en længere tradition bag sig, og derfor havde de klartest formulerede forestillinger og et bedre agitationsapparat, lykkes det ikke for unionisterne at slå igennem for alvor i Ruhr-området. Til gengæld står unionisterne stærkt i det midttyske område omkring Halle-Merseburg.

I de unionistiske og de syndikalistiske tendenser er der nogle fælles træk. I begge tendenser fremhæves den økonomiske kamps betydning, kampformen er den direkte aktion, der kulminerer i massestrejken. Det hedder således i et syndikalistisk opråb: »I stedet for de valgte føreres unyttige talen i parlamentet sætter syndikalisterne den direkte aktion, massernes skabende handling. Også de politiske kampe fører syndikalisterne med *fagforeningsmæssige* midler ... men ikke papirresolutioner og protester.«³⁷ Det er en udbredt opfattelse, at arbejderklassens hidtidige økonomiske og politiske organisationer fuldstændigt har svigtet. Deltagelse i parlamentet og lokalforvaltning afvises ligesom enhver partimæssig organisering afvises som en hemske for klassens kamp. »Syndikalisterne er af den mening, at de politiske partier, hvilken idekreds de end tilhører, aldrig er i stand til at gennemføre den socialistiske opbygning, men at dette arbejde kun kan udføres af arbejdernes økonomiske (wirtschaftlichen) kamporganisation.«³⁸ Man afviser erobringen af den politiske magt gennem partiet, vil afskaffe enhver form for politisk magt umiddelbart.

Unionisterne er ligeledes meget skarpt afvisende over for den partimæssige organisering i deres principielle holdning til problemet, men i praksis slår denne holdning ikke rent igennem. Unionisterne er splittet på spørgsmålet. AAUD (Allgemeine Arbeiter Union Deutschlands) bliver med tiden en faglig parallelorganisation til KAPD (Kommunistische Arbeiterpartei Deutschlands).³⁹

37. »Aufruf der Freien Vereinigung deutscher Gewerkschaften«, 14. december 1918, citeret efter Bock, op.cit., s. 352, fremhævelsen i programmet.

38. Principerklæring fra Freien Arbeiter Union Deutschlands (Syndikalisten), december 1918, citeret fra Bock, op.cit., s. 363.

39. KAPD udskilles fra KPD i efteråret 1919. Baggrunden for splittelsen er uenighed om organisationsspørgsmålet, fagforeningsspørgsmålet og spørgsmålet om deltagelse i valg til nationalforsamlingen. Den fraktion, som fortsætter i KPD, kræver en centraliseret ledelse, deltagelse i parlamentsvalg og arbejde i de eksisterende fagforeninger (fremfor grundlæggelse af særlige kommunistiske fagforeninger). Medlemmer, der ikke vil acceptere disse principper, bliver ekskluderet og danner KAPD. Splittelsen sker på foranledning af de af Poul Levi fremlagte »Leitsätze über kommunistische Grundsätze und Taktik«.

I princippet forsøger unionisterne at placere sig som en ophævelse af modsætningen mellem *føderalisme* (syndikalisterne) og *centralisme*.

»Under *centralisme* forstår vi den form, som binder og knægter massernes vilje. Den er for AAU den djævel, som må tilintetgøres. Den er antisocial.

Føderalismen er dens modsætning. *Men dens modsætning på basis af den samme samfundsform (wirtschaftsweise)*. Den betyder selvherlighed, enkeltindividets stive egenvilje (eller den enkelte bedrifts ...) Proletariatet ved, at det kun kan komme til en overvindelse af kapitalen gennem den snævraste *sammenslutning*. Denne sammenslutning giver sig i stadig større styrke og i stadig større omfang i videreudviklingen (Fortbildung) af rådssystemet.«⁴⁰

Ud fra Roths bestemmelse af reorganiseringen af produktionsprocessen og to-talarbejderen under krigen, er det *teoretisk* set ganske logisk at pege på den unionistiske organisationsdebat og -form som konklusion på erfaringerne med den første kampfase, som en rigtig reorganisering af arbejderklassens organisationsformer i overensstemmelse med ændringen af det produktionsmæssige grundlag. Med omlægningen af produktionen er der sket en dequalificering af de fleste arbejdsfunktioner, med en tendentiell udviskning af faggrænserne som følge (i hvertfald inden for nogle industrigrene). Den unionistiske *enhedsorganisation* passer også som hånd i handske til Roths opfattelse af forholdet mellem økonomisk og politisk kamp: massearbejdernes kampe slår umiddelbart over i politiske kampe. Endelig er en organiseringsform, der har de enkelte bedrifter som grundpille (sammenfattet i industriforbund) mere adækvat i forhold til bedriftens rolle som udgangspunkt for arbejdskampene, end den faglige organisering er det: den virkelige klassekamp respekterer ikke faggrænserne.

Imidlertid vil det være noget af en tilsnigelse - så vidt vi kan bedømme det ud fra Bocks angivelser - at hypostasere det unionistiske organisationsprincip som *den* erfaring, massearbejderne drager ovenpå rådsfasens nederlag. Grundlaget for denne påstand er påpegningen af modsætningerne inden for massearbejderbevægelsen på det organisatoriske plan, splittelsen i syndikalistiske og unionistiske organisationer - speciel vigtig er påpegningen af den forskellige opfattelse af den politiske kamp og den partimæssige organisering. Selv om AAUD er splittet på spørgsmålet, er partitilhængerne i flertal. Organisatorisk og politisk var massearbejderne splittet, sådan at man næppe med rimelighed kan tale om en homogen politisk bevægelse. Dette fremhæves for at perspektivere Roths politiske konklusion på den militante massearbejderlinje: den var den egentligt revolutionære linie - en linie som findes i dag i kimform, og som er det, der må bygges videre på. Roth fæstner sig *kun* ved militansen i begrundelsen af, hvorfor denne tendens er særlig udsigtsrig.

Se: Herman Weber: »Die Wandlungen des deutschen Kommunismus«, EVA 1969; Ossip K. Flechtheim: »Die KPD in der Weimarer Republik«, EVA 1969, kapitel 2; og Bock, op.cit., kapitel V og VIII (Kapitel VIII handler specielt om KAPD).

40. »Aus den Richtlinien der AAUD«, citeret fra Bock, op.cit., s. 390f.

Roth som historiker

Selv om vi i det foregående ikke har beskæftiget os med hele bogen »Den 'anden' arbejderbevægelse« vil vi i det følgende alligevel give en principiel karakteristik af den måde, hvorpå Roth analyserer historien.

»Den 'anden' arbejderbevægelse« er udtryk for et politisk projekt, nemlig at pege på en klassekampslinje, den militante massearbejdertradition, som det der kan bygges på i dag i forsøget på at 'genoplive' en revolutionær tradition i arbejderklassen - en tradition, som kan være et alternativ til på den ene side den socialdemokratiske klassesamarbejdende reformisme, på den anden side den ortodoxe kommunistbevægelse. Dette politiske program præger Roths vurderinger af SPD, fagforeningerne og KPD. Det fører til en radikal kritik af de eksisterende arbejderorganisationer. Men kritikken er ikke gennemført materialistisk, selvom det umiddelbart kunne se sådan ud. Roth forsøger eksempelvis at klassebestemme SPD før krigen som fagarbejderparti, men kommer ved denne bestemmelse ikke ind på livet af de konkrete modsætninger i SPDs grundlag. Han kan derfor ikke foretage en egentlig materialistisk analyse, der kan pege på de politiske muligheder, som de revolutionære havde - i stedet placerer han sig i en moralsk position.

Der er en nøje sammenhæng mellem bogens politiske projekt aktuelt og dens måde at forholde sig til klassekampen på. Roth tager umiddelbart stilling til fordel for arbejdermilitansen og stiller sig dermed - efter egen mening - på et arbejderstandpunkt. Hermed bryder Roth med gængse former for parti- og organisationslegitimerende historieskrivning og forsøger at tage udgangspunkt i klassens kampe. I stedet for at ville skrive organisationernes historie, vil Roth skrive *klassens* historie. Dette formål er en del af baggrunden for den åbenbare succes, som »Den 'anden' arbejderbevægelse« har fået: den præsenterer en radikalt anden historie forståelse, som ud fra en beskrivelse af selve klassens kampe giver en ny sammenhæng i historien. Hermed får arbejderbevægelsens historie en dimension, som savnes voldsomt i den overvejende del af litteraturen - også den, som ikke direkte er organisationshistorie skrevet ud fra organisationens standpunkt selv. Roth begrundet sin opfattelse af spaltningen i arbejderklassen i en subjektiveret klassekampsopfattelse: borgerskabet angriber arbejderklassens basis vha teknologi; arbejderklassen er materielt konstitueret i den teknologisk struktur, borgerskabet i viljen.

Selv om Roths begejstring for arbejdermilitansen søges begrundet i massearbejdernes arbejdsvilkår og den repression, de er udsat for, sker denne begrundelse ikke i sammenhæng med en begribelse af den samlede historiske udviklings lovmæssigheder. Tværtimod er denne sammenhæng en idealistisk voluntaristisk historieforståelse, som groft kan koges ned til følgende:

1. Borgerskabet strukturerer produktionsprocessen (fastlægger dens teknologiske struktur) og afstedkommer derved en bestemt sammensætning af arbejder-

klassen, idet: kapitalens teknologiske struktur determinerer arbejderklassens sammensætning fagligt og politisk. Nystruktureringen af arbejderklassen er det egentlige formål med indførelsen af den ny teknologi - den skal bryde arbejderklassens magtpositioner.

2. De kampformer, som arbejderklassen kan udvikle på dette grundlag, truer kapitalakkumuleringen, og kapitalistklassen må derfor med tiden (dvs. når arbejderklassen endelig har omstillet sig til de nye vilkår) søge nye veje, dvs. en nysammensætning af arbejderklassen. Således omstrukturerer kapitalistklassen arbejderklassen under 1. verdenskrig, går i krise (som svar på arbejderne styrke) og indfører det fascistiske diktatur og den 2. verdenskrig.⁴¹

Denne historieforståelse ignorerer totalt det kapitallovmæssige grundlag for akkumuleringens historiske forløb, og Roth er hermed ude af stand til at bestemme dialektikken mellem kapitalakkumuleringen og klassekampen. Dette gør det igen umuligt at bestemme klassekampens (den socialistiske kamp og den socialistiske revolutions) objektive udfoldelsesbetingelser. Roths historiefopfattelse er altså - isolerede materialistiske tilgange til trods - grundlæggende idealistisk.

»Han betragter det historiske forløb ud fra den undertrykte klasses standpunkt, idet han identificerer sig med en historisk bevægelse hos denne klasse og ophøjer dens politik til et princip som skal repræsentere det rigtige, det proletariske over for andre kampformer. Denne position fortaber sig let i tårepersende moral; historikeren er ikke mere i stand til at se klassekampen i en objektiv sammenhæng inden for den historiske periode. Hans identifikation med de historiske aktører kan gå så vidt, at han endog ser nutiden gennem disse fortidige heltes briller. Han, som drog ud for at ødelægge de borgerlige legender, for subversivt at undergrave de herskende ideer, vender tilbage belæst med nye legender, som indhyller virkeligheden i et tågesløj.«⁴²

En sådan kapitalismeanalyse kan aldrig være grundlag for udviklingen af en rigtig politik.⁴³

Ifølge Roth reagerer arbejderne (massearbejderne) spontant og militant på de overgreb, som de udsættes for i produktionen. Konfrontationen på produktionsplan (kampen om udbytningsratens størrelse) er akser i Roths historiefopfattelse. Han regner altså med fabrikken som en primær politisk socia-

41. Denne teori fører til det absurde resultat, at fascismen skulle være et resultat af og svar på arbejderklassens styrke! - det forholder sig lige omvendt.

42. Bernd Rabehl: »Historie og klassekamp«, Rhodos 1974, s. 12.

43. At dømme ud fra de få tilgængelige oplysninger om Roths arrestation i forbindelse med en skudveksling med politiet, så er hans militansbegejstring (der - som nævnt - udtrykker en forvrænget opfattelse af den kapitalistiske realitet og de politiske bekæmpelsesmuligheder: enten total accept eller total negering) fæstnet subjektivt i et uforsonligt had til kapitalismen - med deraf følgende politisk forvirring. Denne konfrontation kan betragtes som udtryk for en logisk kontinuitet mellem Roths partitagen for arbejdermilitansen og hans egen eksistentielle desperation over dens aktuelle fravær, der så får udtryk i hans personlige endeligt som isoleret bypartisan.

liseringsinstans, som et grundlæggende udgangspunkt for arbejderne aktive klassekampsdeltagelse. Denne funktion er ikke forbeholdt masse(arbejder) produktionerne, som nyere klassekampserfaringer klart viser (Lip fx). I vurderingen af massearbejderproduktionens politiserende funktion ser Roth bort fra denne type produktionsproces' destruktive momenter; momenter som meget vel kan slå ned i arbejderne holdning som afmagtsfølelse, apati, indre emigration (fantasiflugt) mv. Denne mangel hænger sammen med at Roth stort set kun beskæftiger sig med arbejderklassen i relation til produktionen, men ikke beskæftiger sig med den kontekst (øvrige livssammenhænge, klassekampsniveau mv) som produktionsprocessen opleves i. Roth beskæftiger sig ikke med den forståelsesramme og erfaringshorisont, hvormed arbejderne møder produktionen. I sig selv lægger produktionsprocessen ikke op til en omfattende forståelse af det kapitalistiske udbytningssystem, men repræsenterer en begrænset fremtrædelsesform herfor: produktionen er monoton, usund, farlig, repræsenterer den ikke-fri tid.

Betingelserne for dannelsen af en revolutionær bevidsthed gror altså ikke ud af produktionen alene, men må tænkes som resultat af en sammenhæng mellem klassekonfrontationen i produktionsprocessen og de øvrige samfundsmæssige områder og det forståelsesberedskab, hvormed konfrontationen forstås, og dermed bliver anstødten til en læreproces.

Dette forståelsesberedskab er præformeret (inden mødet med produktionen) af de sammenhænge, som arbejderne i øvrigt har indgået i/indgår i: den primære socialisation, skole- og uddannelsessystemets borgerlige påvirkninger, familiesammenhængens apolitiske rekreationsudfoldelser placeret i fritiden, massemediers indoktrinering mv. Hermed er med stikord angivet nogle sammenhænge, som producerer en erfaringsfraktionering, der hæmmer dannelsen af en sammenhængende indsigt i kapitalismen. Roths opfattelse af at produktionsprocessen og det 'skjulte' eller åbne klassesammenstød, der foregår her, er den eneste mulige kilde til dannelsen af revolutionær bevidsthed, er således teoretisk uholdbar. De taktiske/strategiske konsekvenser, der kan drages heraf, må følgelig også være fejlagtige. Dette vil vi komme ind på i afsnittet om arbejdsproces og emancipation.

Bock som historiker

Bocks »Syndikalismus und Linkskommunismus 1918-23« repræsenterer en typisk borgerlig-videnskabelig form for historieskrivning. Den er meget grundig i sin gennemgang af de venstreradikale organisationsdiskussioner og organisationsdannelser. I kraft af de umiddelbare akademiske ambitioner besidder den en ærlighed over for kildematerialet, som i høj grad savnes hos Roth, der styret af legitimationstvang over for den grundlæggende tese flere gange må gøre vold på kendsgerninger og imod de angivne kilder.

Det akademiske »upolitiske« præg får Bocks bog ved, at den ikke belyser stoffet ud fra nogle bestemte historiske problemstillinger af relevans for arbejderbevægelsens teori og praxis,⁴⁴ men forholder sig rent sociologisk-registrerende til stoffet. Den klassekampssammenhæng, som de venstreradikale organisationstiltag foregår i, spiller en overordentlig tilbagetrukket rolle i fremstillingen. Man får således det indtryk, at det er organisationerne (parti-, fagforening), der er klassekampens grundlæggende faktorer, at det er organisationerne der skaber historien. Umiddelbart har bogen således et upolitisk præg - den tager ikke stilling, men svæver registrerende over vandene, opregner organisationerne, meddeler deres styrke og programmatisk forestillinger. Men nogen vurdering af deres politiske og organisatoriske forestillinger i relation til den aktuelle klassekampssituation, arbejderklassens faglige og politiske udvikling, de taktiske hovedproblemer etc. finder man ikke.

Det vil være fejlagtigt herudfra at karakterisere bogen som upolitisk: selvom den ikke søger en eksplicit stillingtagen, skinner en sådan alligevel igennem, fx. i den markante fremhævelse af SPDs byrokratisering og resultaterne heraf. Bogen kan måske vurderes som et forsøg på at gøre op med SPDs reformisme ud fra en forståelse af denne som et resultat af byrokratiseringstendenserne. Det afgørende er imidlertid, at stofbehandlingen ikke bliver totalt underordnet og gennemkværnet denne tese.

Arbejdsproces og emancipation

Til slut skal vi antyde en indholdsmæssig diskussion af perspektiverne i massearbejdernes hhv. fagarbejdernes kamp (for nu at diskutere ud fra en accept af Roths vel rigide opdeling).

Roth fremhæver, at produktivkræfterne udvikles og formes som et våben mod arbejderklassen. Den udviklede kapitalistiske masseproduktion med dens objektive automatik binder arbejderne og deres arbejdsydelse til en proces, som de er objekter for. Arbejdernes muligheder for selv at regulere arbejdstempoet er ophævet. Under sådanne arbejdsomstændigheder (som indebærer støj, gift, legemsbeskadigelse, hurtig nedslidning) er arbejdet et absolut onde. Nogle af de krav som har været fremført under de seneste års massearbejder-

44. Eksempler herpå kunne være: forholdet mellem spontanitet og politisk ledelse i relation til organisationsopbyggende arbejde (organisationens karakter), forholdet mellem karakteren af forankringen i arbejderklassen og partiets struktur, problemerne omkring forholdet mellem demokratisk og socialistisk kamp i arbejderbevægelsen, sammenhængen mellem klassekampsudviklingen og organisationsdebatten, for at nævne nogle.

kampe i Norditalien fx, må ses på denne baggrund. Det er krav og paroler som: »Vi vil have det hele« (jvnf. Balistrinis bog af samme navn) og radikale lønkrav.⁴⁵ Disse krav drejer sig om en indskrænkning af den tid, der skal tilbringes i produktionen, til det mindst mulige, til fordel for en udvidet fritid med udvidede konsummuligheder (det egentlige liv ligger i fritiden). Perspektivet i sådanne krav er en afskaffelse af arbejdet overhovedet. Heroverfor står fagarbejderkampenes forsøg på at opnå kontrol over produktionen (for at modstille ekstremerne). Herudfra kan diskuteres de socialismeforestillinger, der ligger i forlængelse af disse krav, forudsat at disse ensidigt gøres gældende i kampen.

Massearbejderne

Den emancipationsforestilling, som kan udtrages af de nævnte massearbejderkrav om øget fritid og mere løn peger frem mod en situation, hvor arbejdet er reduceret til et minimum = den automatiske fabrik. Den direkte relation til arbejdsprocessen er ophævet. Det egentlige udfoldelsesfelt for de menneskelige artsmuligheder⁴⁶ er lokaliseret til fritiden. Lægges dette perspektiv til grund for en socialisme' model' vil der være tale om en absolutering af bestemte sider af kapitalvangens effekter til et socialistisk perspektiv: arbejdet accepteres som det onde, det er under kapitalismen, opdelingen i arbejdstid-fritid anfægtes ikke. Den sidste rest af lystfyldthed, som kapitalismen levner arbejderklassen (og det i deformeret form) lægges til grund for frigørelsen.

Fagarbejderne

I nogle af de kendteste fagarbejderkampe fra de seneste år sker der det modsatte (eksemplet er LIP). Der tilkæmpes kontrol over produktionen, en væsentlig del af de behov, som normalt er udgrænset fra produktionen, søges ført tilbage til produktionssammenhængen: familien inddrages, lystmæssige, følelsesmæssige intellektuelle og kunstneriske aktiviteter søges integreret i kampen, sat i sammenhæng med produktionen og kontrollen over den. Denne kampforms resultat er et angreb på den forkrøbling og deformation af mennesket, som den kapitalistiske arbejdsdeling frembringer: tvangen til en ensidig udfoldelse af artsmulighederne (åndsarbejdekropsarbejde).

45. Men der har også i disse kampe (i slutningen af 60'erne) været fremført krav angående transportforhold, boforhold mv, altså krav til hele arbejdernes livssituation (fx. krav om arbejdsgiverbetalt undervisning)

46. Jvnf. Marx' anvendelse af begrebet »Gattungswesen« (artsvæsen) i Parisermanuskripterne i de afsnit, hvor han prøver at forestille sig en frigørelse fra den kapitalistiske arbejdsdelings deformation af mennesket. Frigørelsen angives her som en alsidig udfoldelse af de menneskelige potentialer i tilknytning til produktion og reproduktion i en ikkearbejdsdelt form.

De to sidste afsnit har trukket konsekvenserne af de forskellige arbejdertendensers kampformer hårdt op. Det er vel at mærke tendenser og konsekvenser, som i denne form kun findes teoretisk, næppe i virkeligheden. Formålet har været at prøve at påpege nogle indholdsmæssige konsekvenser af Roths opfattelse af arbejdermilitans og arbejderpolitik. At vise, at der går væsentlige momenter tabt af kampen mod den kapitalistiske arbejdsdeling og kampen for en såvel objektiv som *subjektiv* frigørelse fra kapitaltvangen i den Rothske filtrering af klassekampen. Dette fremhæver ikke nødvendigheden af et valg mellem to polariserede arbejdertendenser. Tværtimod peger det på den langsigtede nødvendighed af en politikudvikling, som tager hensyn til de objektive og subjektive differentieringer og modsætninger i arbejderklassen, i de konkrete kampes former og mål, med sigtet at opnå en koordinering og tilpasning af de forskellige tendenser indbyrdes.

Det er karakteristisk for Roths forståelse af kapitalisme og klassekamp, at han ikke nogetsteds diskuterer perspektiverne i de krav og styrkepositioner, som de konkrete kampe drejer sig om - at hans valg af massearbejderne som arbejderklassens sande revolutionære subjekt sker ud fra en militant modstandstradition men ikke ud fra indholdet og perspektivet i deres kampformer.

Nye bøger våren 1976

UniPax

UniPax gir kritisk perspektiv og formidler alternativt kunnskap.

(pax 456) 41.— (pax 457) 49.— (pax 458) 49.—

Stat organisasjon klasse
Jon Elster

Sosial-økonomiens elendighet
Rune Skarstein

Kritisk juss
Bratholm, Sundby (red.)

Fåes i boghandelen, bogcafeer eller fra Pax forlag

Pax Forlag
Gjøteborggt.8, Oslo 5

Litteraturliste

- Allgemeine Kongress der Arbeiter- und Soldatenräte. Berlin 16. bis 21. Dezember 1918, genoptryk: Verlag Olle & Wolter, Berlin 1973.
- Nanni Balestrini: Vi vil ha' det hele, Tiderne Skifter, Kbhvn. 1974.
- Berner, Holm og Winther-Jensen: Feudal bevidsthed og proletarisk organisering. Opløsningen af feudale magtformer, kapitaloffensiv og arbejderkamp i Tyskland under 1. verdenskrig og i Novemberrevolutionen, Institut for Litteraturvidenskab, december 1975.
- H. M. Bock: Syndikalismus und Linkskommunismus 1918-23, Verlag Anton Hain, Meisenheim am Glan 1969.
- S. Bologna og M. Cacciari: Zusammensetzung der Arbeiterklasse und Organisationsfrage, Merve Verlag, Berlin 1973.
- Closs, Dam, Donsbæk, Andersen, Ellenbjerg og Norre-Jacobsen: Kapitalens stabilisering og klassekampen i Tyskland 1924-1929, Institut for Litteraturvidenskab, juli 1975.
- Dræby, Holtoug, Justesen, Kværndrup, Kølster og Therkildsen: Bevidsthed og organisering. Den tyske venstrefløj i Weimarperioden, Institut for Litteraturvidenskab, oktober 1975.
- Ossip K. Flechtheim: Die KPD in der Weimarer Republik, EVA, Köln 1969.
- Georg Fülberth: Zur Genese des Revisionismus in der deutschen Sozialdemokratie, i: Das Argument 63, Berlin 1971.
- Georg Fülberth og Harrer: SPD - Die deutsche Sozialdemokratie 1890-1973, Luchterhand 1974.
- Jørn Hansen m.fl.: Det tyske socialdemokrati, i: Den jyske Historiker nr. 2, Århus 1975.
- A. Kluge og O. Negt: Kritische Theorie und Marxismus, Rotdruck 1974.
- E. Kolb: Die Arbeiterräte in der deutschen Innenpolitik 1918-19, Düsseldorf 1962.
- Peter Kuckuk (udg.): Revolution und Räterepublik in Bremen, ed. suhrkamp, Frankfurt/M 1969.
- Heinrich Laufenberg: Die Räteidee in der Praxis des Hamburger Arbeiterrates, i: Archiv f. Soz. Wiss. und Soz. Pol., bind 45.
- E. Lucas: Frankfurt 1918/19: Der Arbeiter- und Soldatenrat. Von der Doppelherrschaft zum Einmarsch der Reichwehr, Roter Stern, Frankfurt/M 1969.
- E. Lucas: März Revolution 1920, bind 1 og 2, Roter Stern, Frankfurt/M 1969.
- Rosa Luxemburg: Gesammelte Werke, bind 1 til 4, Dietz, Berlin 1974.
- Karl Marx: Texte zu Methode und Praxis II. Pariser Manuskripte 1844, Rowolt 1968.
- Toni Negri: Krise der Planstaats, Kommunismus und revolutionäre Organisation, Merve Verlag, Berlin.
- Toni Negri: Zyklus und Krise bei Marx, Merve Verlag, Berlin 1972.

- O. Negt og A. Kluge: Öffentlichkeit und Erfahrung. Zur Organisationsanalyse von bürgerlicher und proletarischer Öffentlichkeit, ed. suhrkamp 1972.
- Peter v. Oertzen: Betriebsräte in der Novemberrevolution, Droste Verlag, Düsseldorf 1963.
- Ralf Pittelkow: Gennemgang af Carl E. Schorske: German Social Democracy 1905-17, Institut for Litteraturvidenskab.
- Proletarische Front: Arbeiterkampf in Deutschland, PF 10, Trikont, München 1973.
- Proletarische Front: Rationalisierung und Massenarbeiter. Die Kämpfe der norddeutschen Werftarbeiter seit 1945, PF 11, Trikont, München 1973.
- Spätkapitalismus und Klassenkampf. Eine Auswahl aus der Quaderni Rossi, Frankfurt 1972.
- Bernd Rabehl: Den tyske Arbejderbevægelse, særnummer af Politiske Arbejdstekster, Kbhvn. 1975.
- Bernd Rabehl: Historie og klassekamp, Rhodos, Kbhvn. 1974.
- A. Rosenberg: Die Entstehung der Weimarer Republik, EVA, Frankfurt/M 1973.
- A. Rosenberg: Geschichte der Weimarer Republik, EVA, Frankfurt/M 1973.
- Karl Heinz Roth: Die »andere« Arbeiterbewegung, Trikont, München 1974.
- Carl E. Schorske: German Social Democracy 1905-1917, Harper Torchbook, Harvard 1972.
- Dieter Scheider og Rolf Kuda (udg.): Arbeiterräte in der November Revolution. Ideen, Wirkungen, Dokumente, ed. suhrkamp, Frankfurt/M 1969.
- Tronti: Extremismus und Reformismus, Merve Verlag, Berlin.
- Herman Weber: Die Wandlung des deutschen Kommunismus, EVA, Frankfurt/M 1969.

Diskussion af »Den 'anden' arbejderbevægelse« findes i:

Politikon nr 46. heri:

Erhard Lucas: Die 'andere' Arbeiterbewegung. Bemerkungen zu einem neuen Forschungsansatz für die Geschichte der Arbeiterbewegung.

Politikon 47

E. Behrens (forfatter af et afsnit i Die 'andere' Arbeiterbewegung) T. Janssen, J. Klein: Auf dem Jahrmarkt der Eitelkeiten oder »Haut-den-Lucas«.

Politikon 49:

Redaktionskollektiv: Wie eine Diskussion (sich) verläuft oder die Theorie in der Zwangsjacke.

Bernd Laufs, Andreas Müller: »Und sie verstanden das Wort nicht, das er mit ihnen redete« (Lucas, 2.50)

I dette nummer er følgende også af relevans:

Helmut G. Haasis: Thesen zur Problematik des Massenarbeiters beim Fiat-Hauptwerk Torino-Misafiori.

I *Internationale wissenschaftliche Korrespondenz zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung* findes (os bekendt) to relevante bidrag:

En anmeldelse af Monika Kramme i H 1, Jg 11 (1975) side 114 f. videre:

Rudi Schmidt: Die Geschichtsmythologien der 'anderen' Arbeiterbewegung, H 2, juni 75, 11. årg.

Desværre er vi først blevet gjort bekendt med denne diskussion nær færdiggørelsen af manuskriptet. Af Politikonbidragene kan frem for alt Lucas' artikel anbefales.

Niels Chr. Sidenius

KOMMUNISTISK INTERNATIONALE 1928-1935.

En analyse og kritik af Kommunistisk Internationales politik, specielt i forhold til fascismen og udviklingen i Tyskland.

Med udgangspunkt fortrinsvis i protokoller fra kongresser og EKKI-Plena er bogen et forsøg på en systematisk og kronologisk analyse af KI's politik i perioden for den tyske fascismes gennembrud og konsolidering. Kronologisk er analysen knyttet til KI's politik og ændringerne heri, og systematisk er hovedtemaet sammenhængen mellem analyse-strategi-taktik og praksis, - og i begge tilfælde er fascismpolitikken det afgørende aspekt.

Kritikken tager udgangspunkt i den manglende sammenhæng i KI's politik og i dens uoverensstemmelse med den tyske virkelighed omkring fascismens magtovertagelse. Udover fascismeopfattelsen vil kritikken derfor også involvere KI's kapitalisme- og statsopfattelse, socialisme- og partiopfattelse og dens reformismeopfattelse, samt forsøge at vurdere disses betydning for KI's fejlslagne politik.

Afslutningsvis opsummerer bogen hovedelementerne i KI's fascisme-, front- og fagforeningspolitik, samt skitserer alternative fascismeopfattelser.

288 sider. Kr. 55,00.

Forlaget Modtryk, Anholtsgade 4, 8000 Aarhus C.

Tlf. (06) 12 79 12, postgiro 5 21 64 78.